

Művelődés|10

LVII. évfolyam 2004. október
www.muvelodes.ro

Művelődés.ro
Ismét a világhálón!
Tusványos
Zetelaki EMIL-tábor
IPPART Kárásztelkén
Szilágyi Domokos
verseiről
Reményik
és Németh László

Művelődés

KÖZMŰVELŐDÉSI
FOLYÓIRAT

A szerkesztőség:
SZABÓ ZSOLT
(főszerkesztő)
GÁBOR DÉNES
MURAD BETTY
SÜTŐ FERENC
SZABÓ GÉZA

Postacím:
400015 Cluj-Napoca
P-ța Unirii Nr. 11., ap.7
C.P. 201
tel./fax: 00-40-264/591267
...honlap: www.muvelodes.ro
e-mail:
muvelodes@internet.ro
Bankszámlaszám:
Redacția Művelődés
Trezoreria Cluj
RO23TREZ2165009XXX007054
Lapszámunk támogatói:
a Művelődés- és Egyházügyi
Minisztérium, a Művelődés
Egyesület, valamint:

ISSN 1221-8693
Készült a kolozsvári ATID
nyomdában

Tartalom

Sütő Ferenc: www.muvelodes.ro	3
Történetek egy-két teraszról. Vitanap a Kék Lagúnában	4
François Bréda: A gól logoszai	8
Zsidó Ferenc: Zetelaka: élet vagy irodalom?	9
Balázs K. Attila: Író tábor utáni reflexiók	10
Vári Csaba: Mire (volna) jó egy író tábor?	11
Szonda Szabolcs: Az irodalom helye Zetelaka történetében ..	11
Fekete Hunor: Politizálni – de hogyan?	13
Gáspár Attila: Levél a szórványból	16
Boér Jenő: Horvát sors a mai Bánságban	17
Gaal György: A Brassai-hét harmincötödszörré	19
Kurkó Anna: Táncolni kell!	21
Nyulas Ferenc: Káli Napok – Káli Vigasságok	23

Galéria

Murad Betty: Túlélési tábor? IPPART, nyolcadszor	24
--	----

Enciklopédia

Pomogáts Béla: Lázadás és tragikum. Szilágyi Domokos verseiről	27
Kántor Lajos: Reményik és Németh László	29

Lapszámunkat az IPPART alkotótáborban készült munkákkal
illusztráltuk

Szabó Vilmos: Madárijesztő

Újra a világhálón a Művelődés! 1998-ban újdonságként adtuk hírül, hogy a lap ezentúl a világhálón is olvasható. Megjegyzendő, hogy akkoriban olyan megilletődéssel tekintettünk az új interaktív médiumra, hogy kijárt neki a tulajdonneveket megillető nagy kezdőbetű. Azóta mindennapjainkba jöcskán beépült a világot egyesítő elektronikus hálózat, már ómodinak számít a kapitális, csak egyszerűen netnek/hálónak becézzük a három napját túlélő csodát.

Időközben azonban a Művelődés kezdeti lendülete megtorpant, azt a néhány feltett lapszámot ott lepte a virtuális por, s noha többen is jelezték, hogy szívesen olvasnák az ily módon könnyebben elérhető kedvenc lapjukat, technikai okokból nem tudtunk frissíteni. Egyrészt nem volt elegendő tárhely a honlapot tartalmazó szerveren, amennyiben ragaszkodtunk – márpedig ragaszkodtunk – ahhoz, hogy a világhálón olvasható forma azonos legyen a nyomtatott változattal, másrészt pedig hiányoztak a számítógépes ismereteink a különböző programok közötti átjárhatóság megteremtésére.

A közneveléshez elegendő idő arra is jó volt, hogy a Művelődés szerkesztősége új erőkké bővülve – ezúton ajánlom az olvasók külön figyelmébe Szabó Géza új munkatársunkat és írásait, ugyancsak ő lesz a lap internetes gazdája – válaszolni tudjon e régi-új médium kihívásaira. Ha a keresőablakba bepötyögik a címet, egy barátságos hangulatú honlap várja a böngészőt, és kínál az erdélyi magyar kultúra sajátos területeiről, a közművelődési események, ismeretterjesztő írások a helytörténet, néprajz, művelődéstörténet, képzőművészet stb. köréből – olvasni és néznivalót. Előre kell bocsátanom, hogy jelenlegi állapotában a Művelődés honlapja csupán vázlata a remélhetőleg hamarosan teljes mélységében működő webhelynek. A különböző menüpontok némelyike nincs tartalommal feltöltve, de az alapvető funkciót: a lap tartalmi és formai internetes tükrözését két évfolyamra visszamenőleg ellátja, sőt a nyomtatást megelőzve egészen friss eseményeket is bemutat.

De lássuk csak részletesen, mit is kínál vagy fog kínálni a **www.muvelodes.ro**.

A nyitóoldal az elmaradhatatlan Művelődés-maddárral és az aktuális képzőművészeti összeállításból stílusosan kiemelt képpel a következő menüpontokat sorolja fel: Folyóirat, Könyvesház, Alapítvány, Galéria, Kiadványok, Rendezvények, Redakció, Fórum. Noha, mint említettem, nincs feltöltve egyelőre minden menüpont, első látásra akkor is kitetszik, hogy a Művelődés nemcsak egy folyóirat, hanem egy igen sokféle feladatot ellátó intézmény is egyben.

Jelenleg a folyóirat pdf kiterjedésben tölthető le a hagyományos megjelenéssel azonos tördelési formában, a file viszonylag nagy terjedelme miatt eléggé nehézkesen. A Folyóirat menüpont alatt azonban le fogunk mondani a formai megkötésről, cserében aktív szöveggé váló kereshető lesz a megjelent írások minden szava és lényegesen csökkenni fog a megjelenítési idő is.

A Könyvesház a könyvtárosok szaklapja, egyben a Művelődés melléklete, világhálós változata remél-

hetőleg segíteni fogja a főleg kisebb és egymástól távol eső erdélyi könyvtárak magyar könyvtárosait, hogy tudjanak egymásról, egymás tevékenységéről és ezúton információt is cseréljenek. Ha kiteljesedik ez a menüpont, itt is a pdf és az élőszöveges változat egyaránt letölthető lesz.

Az Alapítvány a háttérintézményekről: a Művelődés Egyesületről, a Brassais Véndiák Alapítványról, valamint a Szentimrei Alapítványról szolgáltat (majd) hasznos információkat, elérhetőségeket, programokat.

A Művelődés rovatai közül is megkülönböztetett figyelmet és bánásmódot érdemlő Galéria a szépművészetek tárházaként a honlapon is külön menü alatt szerepel. Viszont itt nemcsak a lapban szereplő képzőművészek munkái és az őket méltató kritikák szemlélhetők meg, hanem a Művelődés mint programszervező intézmény által Erdély-szerte bemutatott, hamarosan a 300-as sorszámot is elérő kiállítás-sorozat újabb állomásairól is olvashatunk.

Új arc, új intézmény, újabb érdekes és hasznos tartalom. Ez a Művelődés könyvkiadással foglalkozó profilja. A helytörténet és a képzőművészet ritkaságai immár könyv alakban is várják az olvasót. A világháló mint szélesebb publicitást nyújtó tér bizonnyára elősegíti majd a kiadó, a könyvek és az olvasók jobb egymásra találását.

A legaktívabb része a webhelynek kétségkívül a Fórum. Ide egy rövid bejelentkező kitöltése után léphet be a böngésző, és hozzászólhat az épp aktuális vitatémákhoz, új témákat javasolhat, kifejezheti véleményét a nagyon tágran értelmezett közművelődési szféra bármely kérdéséről. A használati szabályzat az internetes fórumok immár kiforrott etikája.

E bemutatót azzal zárnám, hogy sokáig fenyegetésként éltük meg a webre való visszavonulást, úgy tartottuk, ha netán elfogyna a támogatói jóindulat és kifizethetatlenné válnak a nyomdaszámlák, mint fellegvárba a világhálóra húzódnunk vissza. Most, bár megnyugtatónak korántsem mondható a Művelődés hagyományos formában történő megjelentetésének a perspektívája, mégis gazdagodásként könyveljük el, hogy a mindent behálózó világméretű információ-áradat egy kis csomópontját mi tölthetjük fel mindannyiunknak kedves tartalommal.

Történetek egy-két terasról

Vitanap a Kék Lagúnában

2004-ben a zetelaki írótáborban az irodalmi lapoké és mellékleteké volt a főszerep. Ezen belül augusztus 19-én internetes lapok is bemutatkozhattak. A magyarországi *Terasz.hu*, illetve kistestvére, az *Erdélyi Terasz* közös műsorban lépett fel – válogatott közönség előtt. Onagy Zoltán író, a *Terasz* irodalmi szekciójának főszerkesztője és Szabó Géza, az *Erdélyi Terasz* mindenese rövid előadást tartott, majd a meghívottak (Balázs K. Attila, Bálint Tamás, Márkus András, Nagyfalusy Tünde, Vári Csaba) felolvasták műveiket – és következett a vita. Az anyagok szerkesztett, rövidített változatát közöljük, illetve az összeállítás után következik a reflexió-blokk, néhány jegyzet arról, milyennek látták íróink-költőink-alkotóink az írótábor, milyen szerepet szánnak (vagy nem) ennek a fontos rendezvénysorozatnak.

Onagy Zoltán: Az internet, hölgyeim és uraim, mindenen túllép, mindent túlhalad. Akármennyire furcsa: az internetes irodalom mindig naprakész: közvetít, naponta találja meg a feladatát és a dolgát. Ezért gondoltuk ki, hogy minden olyan irodalmi találkozón, amiről érdemes beszélni, legyen jelen egy *Terasz*-tudósító. Ami este kilenckor befejeződött, arról éjfélkor fent volt a neten a tudósítás. Ez a titka és ez a sikere is ennek a bulinak. (Tapsot vártam volna erre...)

Szabó Géza: Elnézést, egy tréfás megjegyzés: a rendezvényeken néha már szóltak a tudósítónak, hogy másnap reggel esetleg meg fogják verni.

Onagy Zoltán: Persze, de ez mellékes. Ami fontos: miből lehet az ilyen jellegű munkát elvégezni, miből lehet irodalmat csinálni? Pénzből. A *Terasz* úgy indult, hogy annyi pénze van – nem látszik ki belőle. Nekem heti 250 ezer forint honoráriumkeretem volt, ennyit oszthattam szét, de volt olyan eset is, hogy 300 ezerig is fölmehettem. Ötezer forintot fizettem cikkenként, tehát ki lehet számítani, mennyi anyagot tudtam felvinni a netre, és mennyit tudtam megrendelni.

Volt pénz, tehát kitaláltam a Trinapló-játékot is, ami annyiból állt, hogy három magyar író (lehetőleg egy határon túli és egy nő a hazai mellett) naponta írt egy fantasztikus vagy kevésbé fantasztikus cikentyűt. Nyolc rovatom volt a fénykorban, aztán most már egyre kevesebb, mivelhogy nincs fénykor,

mint 2002-ben. Rengeteg napi hírt tudtam közléteni a világhálón, hírek után is tudtam fizetni, a hír-kommentátorokat is fizettem. 24 órát dolgoztam naponta, aztán később Géza is 24 órát dolgozott a saját placán. Akkor határoztuk el, hogy kiépítünk egy bázist, amellyel az egész magyar irodalmi prérít le lehet fedni. Persze, ez nem igaz, illetve képtelenség. De amit csak lehetett, ahhoz odakaptunk: irodalom, irodalomtörténet, kritika, napi dolgok – ezeket a szálakat követtük. Pesten 10-15 állandó munkatársam volt. Többek között olyan zseniális szerzők, mint Karafiáth Orsolya vagy Grecsó Krisztián.

Mindez gyönyörűen ment, míg volt pénz. Az volt a terv, hogy két évig megnyomjuk, mi leszünk a legszembek, a legjobbak, és akkor megpróbálunk a kulturális minisztériumtól pénzt szerezni. Ez nem jött össze. A *Litera* közben kitalálta magát, ugyanazokat a rovatokat csinálta meg, és szédületes irodalmi szájtot hozott össze. Ugyanazokkal az emberekkel dolgoztok, akiket annakidején én ettettem.

Most vissza a naprakészséghez! Mert az irodalom mégsem naprakész valami. De a kortársakról többet kell tudnunk, mint ami kiszűrhető a prózájukból vagy a lírájukból. A tudósító elment a bemutatóra, megírta sokszor azt is, hogy elmaradt ez-az, netán a könyv sem jelent meg stb.

Míg el nem felejttem: én voltam a pályázatokért felelős szerkesztő. Olyan pályázatokat is szerveztünk, mint A taliban álma. Ki akartuk kerülni a politikát, de az ilyen címek iszonyatosan jók voltak. Mintegy háromezer pályamű érkezett be az évek során tizenegy nagyobb pályázati blokkban. Az egyik legérdekesebb pályázat a helyszíni volt, akkor működött legjobban a *Terasz* irodalmi szekciója. Azóta is visszajárnak az emberek ezekre az anyagokra. Akik valamikor olvasták a helyszíni pályázati anyagokat, most, évek múlva is rákattannak minderre. Továbbra is legalább heti ezer olvasója van a régi helyszíni pályázatoknak... Meghökkenő a jelenség, mivel ezek az írások, ezek a tudósítások az aktualitásuk miatt voltak valamikor fontosak.

A kis erdélyi csapat is a helyszíni pályázatoknál dobantott. Persze, már előbb is kaptam innen tudósításokat, de a derékhad a helyszíni pályázatkülrés után jelentkezett. Fantasztikus anyagok! Épp most tárgyalunk Böszörményi úrral, és úgy néz ki, hogy mindez kötet formájában is meg fog jelenni.

Nagyon mozgékony, hiperaktív csapat jelentkezett Erdélyből, óriási anyagmennyiséggel. Hetente frissítettem ezt a blokkot, Erdélyből – Erdélyről cím

Bogdán László, Farkas Wellmann Éva, Király László, Elek Tibor, Fodor Sándor

Sántha Attila

alatt, ami most már több millió karaktert számláló anyag. Javasoltam Gézának, hozzunk össze valami önállót, erre az anyagmennyiségre építve. (Akkor ő még a Korunk szerkesztője volt, de onnan nemrég ügyesen kigolyózta magát.) „Álljatok neki – mondtam. Publikációs lehetőség, felület, tudunk csinálni egy leágazást, ez lehet az Erdélyi Terasz.” Illetve eleinte nem is ez volt a neve...

Szabó Géza: Ha többet gondolkoztunk volna, ügyesebbek lettünk volna, a bonyolult domain-név is másként nézett volna ki.

Onagy Zoltán: Nincs ezzel semmi gond. Amit a köztudat elfogad, az rendben van. Az a baj, hogy az Erdélyi Terasz most döglődik egy kicsit. De most nem temetésre jöttünk. Ha visszatérünk időben, akkor ott tartunk, hogy volt egy Szabó Géza, aki körbetrombitálta Erdélyt, hogy fiúk-lányok van egy ilyen publikációs lehetőség, pénzre nem számíthattok eleinte, de talán majd az is akad. Ezt persze ki kell kalapálni valakiből, valahonnan. Valami volna még, amit a Teraszról el kellene mondanom?

Sántha Attila: Szerintem Géza is mondja el az Erdélyi Terasz történetét.

Szabó Géza: Még mielőtt ennek a kérdésnek eleget tennék, egy kérdésem volna, a célszemély pedig Onagy. Mindannyian tudjuk, hogy az általa oly sokszor emlegetett helyszíni pályázatok háromnegyede (ha nem több) Erdélyből érkezett. Magyarország nagyon hallgatott – hogy finoman fejezzem ki magam. Budapesten irodalmi Nobel-díjasok fellépéséről, felolvasóestjéről a kutya sem írt...

Onagy Zoltán: Kivéve a Terasz.

Szabó Géza: Erről beszélhetnénk, de inkább ne most. Kérdésem arra vonatkozik: miből fakad a tunyaság odaát, illetve minek tulajdonítható a viszonylagos mozgékonyság ideát?

Onagy Zoltán: 1989-ben, a rendszerváltást követően azonnal rájöttek, hogy irodalom, mint tényező: nincs. Valami pénzkereső foglalkozást kell választani.

György Attila: Érdekes, kielégítő előadást tartottál, Onagy Zoltán, az internetes portál lényegéről, naprakész jellegéről. Mind igaz és nagyon fontos, amit elmondtál. De hiába jó a piaca egy ilyen portálnak, nektek is megszűnt a hátatok mögötti tőke,

vagy legalábbis egy része kivonult, és ezért ellehetetlenült az egész lap. Mégis: ilyen helyzetben mi a kiút? Említetted, hogy helente csak a helyszíni tudósításokra ezren kattintanak rá. Ez piaci tételekben mérhető publicisztikai tevékenység! Ami reklámhozadékokat jelenthet.

Sántha Attila: Ezt kiegészíteném annyival, hogy például a Transindex lassan önfenntartóvá kezd válni, egyre nagyobb a saját bevételük is.

Onagy Zoltán: Ezt – és itt ismét magamról, magunkról kell beszélnem – nekem kellett volna kitalálnom. Hogyan jut támogatáshoz a Terasz? Mert amikor kicsúszik alólunk a heti nettó 250–300 ezer forint, akkor lennie kellene valami alternatív pénzforrásnak...

György Attila: Másik felvetésem sokkal inkább virtuális okoskodás. Te azt mondod, hogy hoztad Szabó Gézát, és ő nagyot lendített a Teraszon, de nem tudod pontosan, mi volt ennek az oka.

Onagy Zoltán: Én így tudom ezt, így látom. Hihetetlenül izgalmas ez a terület.

György Attila: De mitől izgalmas? Most nem discsérni akarom Gézát, de azt hiszem, hogy a te nyelő húzásod vele abból állt, hogy neki rengeteg ismerőse van, azoknak pedig újabb rengeteg kapcsolatuk van. A Terasz.hu-ra vagy az Erdélyi Teraszra, függetlenül attól, hogy egyetértettek-e a tartalommal vagy sem, mindenképp rámentek az emberek, csak azért, hogy lássák, mit ír Onagy vagy Géza vagy Nagyfalusy Tünde...

Onagy Zoltán: Nem ismertem őt, nem tudtam, mennyi ismerőse lehet. Én csak az anyagokat ismertem. Ézebből többé-kevésbé kiderül, hogy mi van a háttérben.

György Attila: A tehetséges embernek több ismerőse van, mint a tehetségtelennek.

Onagy Zoltán: Ez a kis csapat a kezdetektől ott mozgolódott a Terasz körül, és a Trinapló-szerzők egy-egy napi terméséből ki lehetett hámozni, kinek mi a véleménye Erdélyről, a világról, hogyan látják a körülöttük lévő valóságot, hogy nézik az irodalmi életet, a nyomorúságot. Géza meg kis csapata (ezt a társaságot rajta keresztül ismertem meg) már a Trinapló idejében belésodródott ebbe a munkafolyamatba.

György Attila: Volt egy jó szerkesztőség: önmagában véve, teljesítményét és tartalmát is tekintve jó lap alakult ki. Nem értem, miért nem lehet az ilyesmit piacossá tenni.

Onagy Zoltán: A főnök azt szerette volna: mi találjuk ki, hogyan lehet piacossá tenni. Az pedig egy másik mező.

Szabó Géza: A ti dolgotok az, hogy írjatok, a szerkesztő feladata az, hogy összerakja a lapot, a pénzt a marketinges kellene hozza a házhoz. Az Erdélyi Terasz fő hiányossága az volt, hogy nem akadt egy reálember, aki felhajtotta volna a pályázati pénzeket, aki addig nyomult volna, míg azt mondják: inkább adjuk a summát, csak tűnj már el!

Demeter Szilárd: Egyike vagyok azoknak, akik naponta visszajárnak a Teraszra és az Erdélyi Teraszra. Jó buli volt az ErTe, és erre a kijelentésre alapozva szeretném kérdezni, hogy jó buli lesz-e...

Szabó Géza: Szilárd kijelentését kissé átfogalmaznám: szép volt az Erdélyi Terasz. Am mielőtt az újraindulás gyönyöreit ecsetelnénk, elmondanék néhány gondolatot egy nyomtatott lap, a Művelődés kapcsán (amelynek újabban szerkesztője vagyok). Mivel jelen beszélgetésünk főleg az internetes létforma ré-

Szabó Géza, Onagy Zoltán

tegeit érinti, innen indulnék, éspedig azzal a bejelentéssel, hogy elkészült a kolozsvári folyóirat honlapja.

Évek óta figyelem az erdélyi magyar irodalmi, kulturális lapok prérijét, s hümmögtem-hümmöghek eleget, hogy lám, ennek sincs honlapja, annak sincs. Vajon miért? A szerkesztőségek legnyomósabbnak tűnő érve nyilván az, hogy az internetes jelenlét miatt csökkenhet a nyomtatott változat keresettsége. Nagyon halkan említem – és idézőjelben – ezt a fene-nagy keresettséget, hiszen nem több tízezres tételekben utazunk. Csak nem volnánk kicsinyesek?!

Megadatott számomra a lehetőség, jelen voltam, amikor 1997–1998 körül a Korunk eldöntötte, hogy fellép a világhálóra. 2000-ig csak egy-egy írást linkeltünk be (a nyomtatott lapot féltve), de a viszonylag rövid idő alatt meg tudtuk győzni a lap vezetőit, hogy minden egyes írást hozzáférhetővé kell tenni a világhálón – a megjelenés után legtöbb egy hónapos késéssel. (Mindezt jelenlévő barátunk, Demeter Szilárd valószínűleg ugyanígy mondaná el.)

A legjobb példa tehát a Korunké: nem, nem csökkent a nyomtatott lap példányszáma a virtuális jelenlét miatt. (Gondolom, ezt a jelenséget a Váradok is hasonlóképpen tapasztalják.) Az alternatív, újfajta jelenlét viszont jelentős olvasótáborhozott. Aki nem hiszi, járjon utána: mérhető adatok, kimutatások, grafikonok bizonyítják ezt. Nem Erdélyben – és nem Magyarországon, hanem országokban, kontinenseken kell gondolkodnunk... mert a hálón mindent nyomon lehet követni: területi bontásban is, idősíkon is.

Réges-rég lejárt az analóg korszak. Egyre nagyobb teret hódítanak a digitális csecsebecsék. Ha lapjainkat szinten akarjuk tartani, ha nem akarunk kilógni a virtuális sorból, akkor jelentős szemléletváltásra volna szükség. Ne használjunk durva kifejezéseket, ne vádoljunk a honlap nélkülieket lustasággal, de a hanyagsággal és a bűnös nemtörődömséggel mindenképp összefüggésbe hozható nevük. Jelentős lapokról van szó, ám ne mutogassunk ujjal – reméljük, mielőbb felébrednek Csipkerózsika-ál-mukból.

Öröndetes, hogy a Székelyföld legfrissebb példányai felkerülnek a netre, ám sajnos a szerkesztők mindössze ízelítőként mutatnak meg valamennyit a lapból. Persze, az online megrendelési lehetőség ezt

akár érthetővé is teheti, de legyünk komolyak: óriási bevételtől fosztaná meg magát a szerkesztőség, ha komoly archívumrendszerben minden írást elérhetővé tenne a világhálón? Lehet.

Mivel érvelhetnek még azok, akik vonakodnak az internetes jelenléttől? Nincs pénz – tudjuk. Persze, persze: egy honlap kidolgozása sokba kerül. Csak-hogy: a pont-ro végződésű domain levédésén és a tárhely (ki)fizetésén kívül mi kerülhet még pénzbe? Nyilván a virtuális lap megtervezése, a program megírása. Mindez nem több 20 millió lejnél! 700 amerikai dollárnak megfelelő összegekről beszélünk. És ebből is jócskán lehet spórolni, ha a szerkesztőségben akad egy-két fiatal, aki megírja a honlap kódjait. Nem ördöngösség: másfél hónapja dolgozom a Művelődésnél, és egy informatikus segítségével sikerült felépítenünk a virtuális oldalt. Akárki megteheti ugyanezt, mindössze akarni kell.

És azok, akiknek van már honlapjuk, ők is továbbléphetnek, állandóan fejleszthetik azt. Akinek nincs archívuma, pótolja hiányosságait, akinek nincs saját fórum felülete, vakarhatja a fejét stb. Elvégre erről szól az internet: több, illetve másabb, mint a reális leképeződés. A fórum azonnali visszajelzési lehetőséget kínál a látogatóknak, kialakulhat a vita, ami olyannyira hiányzik közéletünkéből. Mindenféle közéletünkéből hiányzik ez, a politikaitól kezdve el egészen az irodalmiig. Mert a szabadságosdi nevű össz-társadalmi játékokban igencsak belejöttünk abba, hogy a meggyőzés helyett állandóan csak kijelentünk. Erre is jó lehet az internet: kissé megváltoztathatja szemléletmódunkat.

Ilyen szempontból nézve a dolgokat, az Erdélyi Terasz szerepét pozitívnak ítéltetjük meg: olyan (szerintem butácska) kérdésekről is vitázhattak azon a felületen íróink, költőink, kritikusaink és irodalombarátaink, mint például az éhezés. Emlékezetes volt, ha csak ezért lett volna az a sarok a világhálón, akkor is megérte.

Itt illik köszönetet mondani Onagyéknak, a „nagy Terasznak” a felkínált lehetőségért, az ingyenes (és digitális, de eszmei értelemben is korlátozó-sok nélküli) felületért, ugyanakkor meg szeretném köszönni mindazoknak, akik kitartottak az ErTe mellett, honorárium nélkül is írtak nekünk. Nem, nem szeretnék rossz szájjal emlékezni azokra, akik vállvonogatva és időnap előtt leléptek, illetve azokra sem, akik azzal vádoltak, hogy veszni hagytam az ügyet. Visszavárjuk őket az új ErTe oldalain.

Nem szeretnék nosztalgiázni, sok szót fecsérelni erre a hamvába holt kezdeményezésre, beszéljenek az eddigi eredmények, és aztán ősztlően remélhetőleg az újakat is felmutathatjuk. Bizonyára sokan tudnak már róla, hogy az EMIL és az Erdélyi Terasz nemsokára közös honlapon, egymást erősítve fog megmutatkozni a világhálón. Az ErTe megtartja néhány régi rovatát, mindenekelőtt a Napi Gonoszt, a Vita-Min-t, a kritika- és recenzió-szekciót, de felélesztjük a leglátogatottabb egységeket is (BalkánTerasz, Netorika).

Onagy Zoltán: Mondjad már! Mondd már el nekik!

Szabó Géza: Igen, Onagy azt szeretné közölni a tisztelt publikummal, hogy ő találta ki a Napi Gonosz rovatcímet – mi csak gonoszkodtunk szorgalmasan.

Ez a szerkezet, amit az előbb felvázoltam, elsősorban az áttekinthetőséget szolgálja. Természetesen

lesz fórumunk, ahol minderről, a döntések helyes vagy elhibázott voltáról, az írások minőségéről, illetve az elvárásokról és igényekről vitatkozni lehet majd (akár teljes anonimitásban is).

A portré-oldalt áthelyezzük az EMIL szárnyai alá, hogy ott a szervezet tagjairól ne csak egy lista legyen elérhető, hanem mindez élőnek tűnjön. A közös honlap továbbá friss irodalmi információval fogja bombázni látogatóit, a rendezvényekről nemcsak írni fogunk, hanem időben be is fogjuk harangozni azokat. Az ösztöndíjak, irodalmi pályázatok felkutatása és rendszeres tálalása révén minél több fiatal szeretnének becsalogatni ebbe a hálóba.

De ez már a jövő, amiről nem beszélni kell, hanem megvalósítani. Számítunk önökre, számítok rátok. Köszönöm.

György Attila: Mivel Géza említette a Székelyföldet, elmondanám, hogy az online megrendelés igen csak fontos. Nem akarom azt, hogy ami interneten van, azt eleve ingyenesnek fogják fel a fogyasztók, a látogatók. Nem szeretem azt, ami ingyenes!

Szabó Géza: Tökéletesen igazat adok neked, már csak azért is, mert mérvadó nyugati lapoknál bevált gyakorlat ez. Ők még annyit sem kínálnak fel, mint ti. Ott mindenből, amire rákattintasz, kapsz öt sort, és ha tovább szeretnél haladni, ha érdekel a téma, meg kell vásárolnod a cikket. Ilyen szempontból a Székelyföld rendszere tökéletes, és mint úttörő, ez a lap minden tiszteletet megérdemel. Ez a jövő, azonban ha a hazai valóságra gondolunk, akkor hamar rájövünk, hogy kevesen tudnak eleget tenni az online megrendelési követelményeknek.

György Attila: Oldja meg a gondjait.

Szabó Géza: Nyilván, akkor elmegy a mezei olvasó, és megveszi a standon a lapot. De ha neki épp az internetes változatra volna szüksége, nem biztos, hogy meg tudja vásárolni (és nem elsősorban a pénzügyi vonatkozások miatt). Ráadásul tényleg nem vesztenének túl sok pénzt a teljes körű internetes jelenlét miatt.

Demeter Szilárd: Attila, gondold végig, hogy minden folyóirat támogatásokból tartja fent magát. Az Illyéstől és még valahonnan kap valamennyi pénzt, húszszorososan kihozza – nem terjeszti. Ez neked marketing?

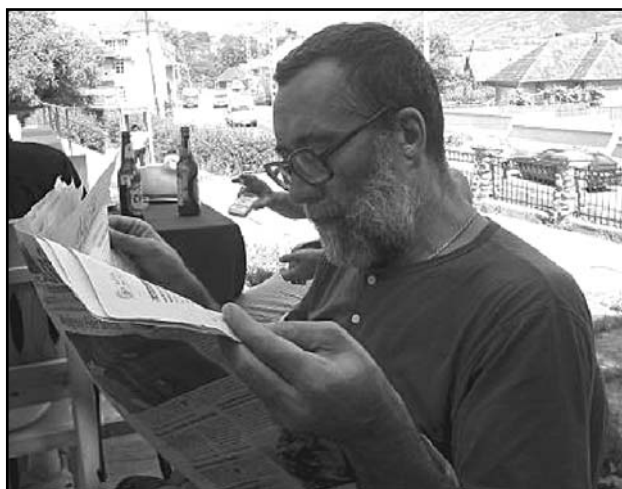
Szabó Géza: Bizonyára rossz helyen tapogatózunk, mert nem a Székelyföldről kellene így beszélünk.

György Attila: Szilárd, mondd ezt a Korunknak, légy szíves!

Sántha Attila: Arról is említést kell tennünk, hogy az év elején pályáztunk az EMIL és az Erdélyi Terasz közös pályázatát nyújtott be az IHM-nél. Közös honlapot állítanánk össze, ami egyfajta adatbázisként fog működni. Az erdélyi írókról fog szólni ez a honlap, de az élő irodalom is benne lesz, illetve az irodalomról szóló beszéd is. Az EMIL egyáltalán nincs abban a helyzetben, hogy a tagok egymást nem támadják. Amit a Teraszban jónak láttam: függetlenül attól, hogy milyen nagy névről volt szó, ha valami hülyeséget művelt vagy mondott, azonnal kitámadták.

Onagy Zoltán: Regisztrálták, leírták a tudósítók, amit láttak, amit hallottak egy-egy rendezvényen.

Sántha Attila: Egyetlen kikötésem volt az Erdélyi Terrasszal való közreműködés kapcsán: ezt a kritikai lendületüket ne veszítsék el a továbbiakban. Ha saját magunkat ajánroznai szeretnénk, abból semmi jó nem

Bogdán László

lesz. Kell egy ilyen watch-dog mögöttünk!

Szabó Géza: Azért kerestél meg minket. És még valami: a kritikai hangvételt kiegészíti az is, hogy akárki, aki jó szöveget ír, felkerül a honlapra, függetlenül attól, hogy kiről van szó. Nagyon sajnálom, hogy nincs jelen Szőke Mária, mert elmondanám neki: ahogy eddig közöltük jó írásait, ezentúl is közölénk, ha megüt egy bizonyos mércét.

György Attila: Mi nem bánjuk, hogy nincs itt!

Szabó Géza: Amint egyszer EMIL-hatalmi vonalon Sántha Attila vagy bárki azt találná mondani, hogy X vagy Y nem mutat jól a honlapon, veszem a kalapomat, és lelépek.

Dénes László: A Várad életében érezhető lökést jelentett az, hogy a lapnak elkészült az internetes változata. Addig, amíg másfél éven keresztül kéthavonta megjelent 300–350 példányban a folyóirat, s a terjesztés olyan volt, hogy kézről-kézre járt (még protokoll-példányok sem jutottak el a különféle műhelyekbe, szerkesztőségekbe – a Kárpát-medencében), addig gyakorlatilag ezt a lapot nem ismerte senki. Megjelent egy-két hír a napisajtóban magáról a megjelenésről, de nem lehetett tudni, mi van benne, és hogy az érdeklődő belenézhesen, ez a lehetőség nem adatott meg. A világhálós jelenléttel hirtelen kitágult a szűk kör, amiben magunk körül forogtunk. Megkeresések, válaszok, reakciók, kéziratok érkeztek. Más kérdés az, hogy valóban jár ezzel a netes jelenléttel egyfajta pluszmunka, nyűg, pluszkiadás, ám a hozadéka hasznos. Nem hiszem, hogy példányszámcsökkenéstől tarthatnánk, hiszen hova csökkenhetne egy olyan folyóirat példányszáma, ami már 350-nél tart?! Aminek az előállítási költségeit az önkormányzat vagy az Illyés Közalapítvány vagy a Communitas Alapítvány amúgy is állja...

Szabó Géza: Vannak ilyen félelmek, nem kitalációkról van szó. Jelen voltam olyan szerkesztőségi gyűléseken, ahol lehetőségként ez felmerült.

Dénes László: Mivel a napisajtóban, a piaci sajtóban is otthonosan mozgok, elmondhatom, hogy a 10-20 ezer példányszámú lapoknál valóban számít az ilyesmi. Másrészt Romániában még mindig olyan a helyzet, hogy a számítógéppel való ellátottság, a bekábelezés foka és az internetezési lehetőség nem éri el azt a szintet, hogy potenciálisan azt lehetne mondani: jelentős konkurencia az internet. Az inter-

netes sajtófogyasztók munkahelyeken üldögélnek, ráérnek. Nem otthon olvassák az internetes irodalmat, mert ott a rácsatlakozás pénzbe kerül. A félelem anekdota-szerű: nehogy az történjen (mégis), hogy a lapgazda egy adott pillanatban azt mondja: neki a nyomdai előállítás túl borsós, s ha már ügyis odafent vagyunk az interneten, akkor csináljuk meg ezt a lapot csak virtuálisan.

Szabó Géza: Ha jól értem, Dénes László mondani-valójának is az a lényege, hogy a netes jelenlét nem csökkenti az olvasóközönséget, hanem egy újabbat von be a régi (vagy egy másfajta) körbe. Ezt legutóbb A Hétnél tapasztaltam. A szerdán megjelenő anyagok vasárnap kerülnek fel a netre. A fórumon legtöbben amiazt panaszkodtak, hogy milyen pocsek ez a honlap, kriminális a pofázmánya. Eljöttek Erdélybe, megvették a lapot, és azonnal beírtak a fórumra: ez tetszik! Vagyis: utólag látták a nyomtatott változatot, az internetes változat hozta meg az étvágyukat, olyannyira, hogy most már azt mondogatják: igen, ebből kérünk! Ez kettős játék.

György Attila: Azért A Hét sem rak fel mindent a világhálóra!

Szabó Géza: Attila, hidd el, minden egyes cikk odafent van, én töltöttem fel.

Gergely Edit: Valamiről eddig senki sem beszélt. A Teraszon nem jelent meg irodalom.

Szabó Géza: Az Erdélyi Teraszon viszont igen. A rendkívül népszerű vers- és novellapályázat erről szólt: új, friss tollakat kerestünk (és találtunk is).

Gergely Edit: A pályázat az más dolog. De milyen elv alapján kerül fel irodalom a honlapra?

Szabó Géza: Akár olyan rendszert is kitalálhatunk, mint amilyen az Első Közlés. Majd jöjjenek hozzánk a nyomtatott irodalmi lapok és mellékletek szerkesztői, s kérdezzenek meg bennünket, hogy XY versét, novelláját közölhetik-e, engedélyezzük-e. Szilágyi István volt az egyetlen, aki megkeresett ilyen ügyben. Bejött egyszer a Korunkhoz, és azt mondta: meg kellene beszélnünk, hogy ami az Erdélyi Teraszon megjelent, abból a Helikon átvehet-e. A jó, a virtuális környezetben élő írásokra a nyomtatott lapok is vevők.

György Attila, Dénes László

A gól logoszai

A III. Zetelaki Írótábor egyéni jegyzőkönyveiből

Sülnek a kemény nyársakon a friss malacok... Ropogós lesz? Ropogós! Barbarossa nagyon izgatott, itt-ott föltűnik, kuktasapkája lecsúszik, fölhúzza... Itt is Márkus – ott is Márkus! A kicsi Márkus meg... sehol! Valami udvarhelyi csajnak meséli Dosztojevszkijt. Kara legyint, aszongya: Hegellel nem lehet halászni... sem vadászni! Hegellel csak lefeküdni lehet, csak bubukálni lehet... s azt is egyedül – de hát neki itt van Noémi! Most jött haza az Überallesből – és végleg! –, mert jobb Zetelakán egy Kara, mint Dűs-seldorfbán egy fácán! Avagy: kituggya – teszi hozzá Kara... Hogy mondtad?! – csattan föl a Jövendő Ara, Kara Arája, s ad neki egy finom, egy pici, egy édes-kicsi pofot, egy pofit, egy poficillint, mondhatnók, amit megirigyelhetne minden jövendő Vőlegény, még ha költő is netalán az istenadta.

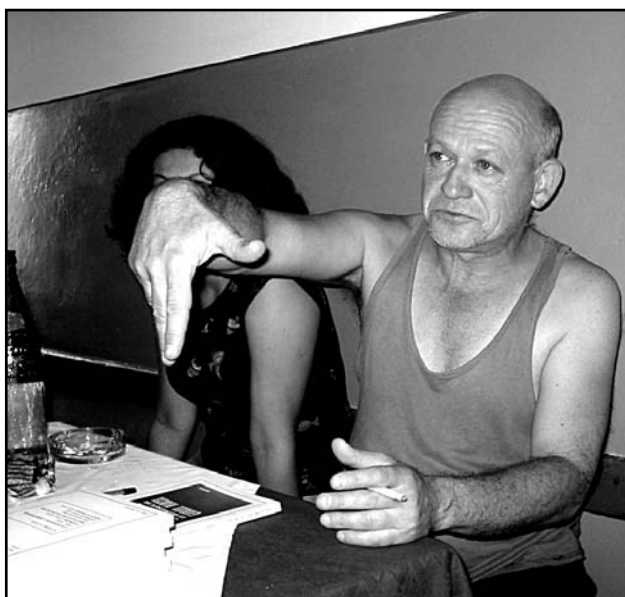
Jánosaink legnagyobb Jánosa viszont hic et hunc határozza el, hogy kivilágos kivríradtig iszik holtig-holtomiglan a zetelaki, csabakirályfis-csillagos éjszaka lehangulatosabb, igazi korcsomájában, ami meg is történ, sok-sok számára ismeretlen hallgató és nőtacsokor meg Mózsieék, a Kéményseprő, a Postás és a Traktorista meg egy Barát vállán, vodka, konyak, sör-bor-pálínkával a hátuk megett. „Én csak egy kolozsvári költő vagyok” – mutatkozik be a Bufetben asztaltársainak OJD. „Valami írószerűségek vannak itt” – szólt oda Mózsi reggel a vadásznak, aki, mielőtt kiment volna az erdőre lepuffantani a medvét, még bedobott egy finom kávét és egy jó szíverősítőt – a köményesből.

Tibi a futballmeccsre készülődött főleg, s mondta, hogy: ejnye-bejnye, a Filológian ki kell hirdetni egy nagy, szép, színes plakáttal, hogy van a Zetelaki Író-tábor, és hogy mikor, és hogy kik jönnek, de ezt a Sánhát már nem érdeklik a filologinák, mer már ő bé van biztosítva Szerénykével, jön a lagzi, s nem kell semmi plakát a Kolozsvári Bölcsészkaron, mer uccse jönne el senki, s különben is inkább esküvői meghívót nyomtatunk, minek is annyi nő nektek, mert úgysem becsületek meg őket, különben sincs pénz, mert a minisztériumok nem adnak szubvenciót, csak Bösz és Márkus. S aztán jött Szidi és Andika. Ihaj-csuhaj!

Feri... hol volt, hol nem volt... ügyeket intézett Csíkszeredában, írókat szállított, ő volt a sofőr, s közben írta a regényét, ő, Cimmerfráj, s örvendett erőst, hogy bejutott a színház-tudományira, lesz belőle kritikus, meg ki tudja még mi, nem mint... aki kapusként úgy kifecamította a lábát, hogy még hetekig sem felejtette el Zetelakát, miközben nekilátott negyedik „rexista” lírai kötetének a meginspirálódásához.

Attila megint megesküdt, hogy ő itt és most a pénzügyekért főbelövi magát – Mózes pedig csodálatos mód nem szivattyúzott annyit, mint általában...

Dénslaca bemutatta a legizgalmasabb (és épp ezért a legismeretlenebb) irodalmi oldalakat... amelyek persze hogy a vásárhelyi meg a bukaresti napilapokban jelennek meg. (Hol is másutt?) Avagy az Echinoxban? És bizony Muszka is ott volt, de hol

François Bréda

volt Melinda? Meg Noémi? (Nem a Karáé!)

Böszí mindenkivel beszélgetett... mindenkit meghallgatott, mindent elintézett.

Márkusnak elromlott az autója, s vonattal kellett azt elszállítani Bécsbe... Bözsefalvára így érkezett gyalog az Úr prófétája, s aztán fölzarándokolt Kincses Kolozsvárra. Beke Miki meghívta az összes író Bukarestbe, s mondta, hogy lesz ott nagy irodalmi mozgás és kutyavásár, s Karát meg Franszoát elvitte futballmeccsre. Ott aztán (Kovács) Feri, miután kapus volt... lőtt egy fürgeteges, egy konzseniális, egy mumicillines... gólt!

FRANÇOIS BRÉDA

Zetelaka: élet vagy irodalom?

Kis lírai körütekintő

Előjáróban csak annyit, hogy az eddigi mindhárom zetelaki író táborban ott voltam, és ott leszék ezentúl is. Ez, gondolom, feljogosít a makogásra.

A tavalyi események közül a foci (megnyugtatóan nem értünk a laszti rúgásához), a hargitai kirándulás és Márkus Barbarossa János csukája volt a legérdekesebb. Idén szintén a foci (nem fejlődöttünk), a malacsütés, az apró kis botrányok sora, illetve a fürdőzés jelentette a fénypontot. Igen, némi kis irodalom is előfordult, szerencsére, nem több mint, amit az ember mája 35 fokos melegben, két sör után elbí. Valahogy az volt az érzésem, hogy író tábor ide vagy oda, elsősorban nem az irodalomé a főszerep, s hogy ez csöppet se baj. Sőt. Úgy tűnt, többségünk megpróbálja elhessegetni még a gondolatát is az irodalomnak, és hogy nagyon jól tudja, miért teszi ezt. Kis túlzással élve: az író tábor sikerét irodalommentessége adta. Az első két napon még felmerültek az írók sajátos problémái, az anyagi gondok, a kiadók marhaskodásai, a terjesztés nehézkes volta, de ezek már

annyira lerágott csontok, megoldásukhoz pedig olyan rég nem jutunk közelebb, hogy idén már nem is tudták lényegesen felkavarni a kedélyeket. Elsírtuk bajainkat, tudtuk, hogy ez nem segít, de jólesett, aztán nagyokat zabáltunk, ami szintén jólesett. Ne higgyék, nem akarok bagatellizálni. Kikapcsolódni mentünk, és ez, hálstennek sikerült. Számomra a legszebb nyári napok voltak. Főként akkor örültem, amikor egy-egy újabb fajtársról sikerült kiderítenem, szerencsére nem csupán irodalomról lehet vele beszélni.

Ami a tábor tematikáját, az irodalmi lapok helyzetét és szerepét illeti, nem tűnt túl izgalmasnak, hisz – a járulékos csemegéket leszámítva – nem tudott túl sokat nyújtani. Az erdélyi lapokat, azok szerkesztőit, a szerkesztők esztétikai, politikai, filozófiai, vallási nézeteit, valamint a nőkhöz és a futballhoz fűződő viszonyát fajtársak között már nagyon jól ismerjük, ilyen értelemben a dolog belterjes volt. Persze, azért jó volt látni őket, meghallgatni egy-egy újabb írást. Néhány irodalomtörténeti érdekességet, pletykát föl lehetett szedni, infókat arra nézve, hogy miért halt el a Forrás-sorozat, miként gondoskodott Balogh Edgár a fiatal Kántor Lajos „elszigetelődési hajlamának” feloldásáról, hogyan csináltak helyet maguknak a fiatalok (Serény Múmia) a Helikonban stb. Néhány szerkesztő érintette azt a tematikát is, amit Pomogáts Béla vitaindítóknak szánt előadásában fogalmazott meg: az egyes folyóiratok a szűkebb régió irodalmát képviseljek inkább, avagy igyekezzenek minél tágabbra tární a kapukat. Több ízben elhangzott: a régió alkotóinak teret kell biztosítani, akkor is, ha ez gyengébb írással megjelenését is jelenti. Az erdélyi irodalmi folyóiratok anyagi szempontból nem tudnak versenyezni az anyaországiakkal, jóval szerényebb honoráriumot tudnak adni, ezért nagyon sok alkotó export-tevékenységet folytat. Csupán a Székelyföld főszerkesztője, Ferencz István mondta, hogy sikerült olyan struktúrát kialakítani, hogy mostantól módjukban áll jelentősebb összegű honoráriumokat kiutalni.

Nem volt tanulságnélküli az irodalmi melléklettel rendelkező napilapok szerepének boncolgatása. Személyes tapasztalatom szerint az írók leértékelik, tehát kevésbé olvassák a napilapok ilyen jellegű mellékleteit, míg az átlagos mezei olvasók kevés irodalmi folyóiratot böngésznek. Tehát elbeszélünk egymás mellett. De se baj. Az író és olvasó elég rég elvesztette a kontaktust, az íróknak már nincs lehetősége ellenőrizni a visszajelzést, a fénylő szemű bólogatást, hasonlókát. Ilyen értelemben azt is jelzésértékűnek érzem, hogy az első két tábor nyitó rendezvénye publikus volt, a helyiek szerény érdeklődésétől kísérvé zajlott, idén azonban csak zártkörű rendezvények voltak, így a zetelakiak, ha történetesen nem házaknál vagyunk elszállásolva, jószerevével nem is tudták volna, hogy író tábor van a falujukban. Ha csak a sorozatos éjszakai dínomdánomok miatt nem kezdenek gyanakodni.

Amint körütekintőm elején is jeleztem, én imádtam ezt a tábort, elsősorban azért, mert segített megfedkezni íróságomról. Így fel is töltődtem, most már újult erővel emlékezem, s fogok neki a befejezhetetlennek, mert tábor ide vagy oda, írással csak az íróasztal mellett születnek.

ZSIDÓ FERENC

Balázs K. Attila

Író tábor utáni reflexiók

Egynapos kiruccanásaim a Zetelaki Író táborokba nem igazán adnak egy stabil, megingathatatlan alapot ahhoz, hogy minden aspektust átfogó, minden kérdésre válaszolni próbáló írást bocsáthassak az Önök rendelkezésére. Engedtessek meg mégis nekem, hogy pár sorban véleményt mondjak a látottakról. Ha a napok tűzhegyek lennének, akkor azt mondhatnám, véleményt is csak annak a tűzhegynyi napnak a szúrós csúcsáról tudok mondani, amelyet Zetelakán töltöttem – persze, számítsuk az éjjelt is bele – és egy ugyanilyen napnyi élménnyel távoztam 2003-ban is. Elegendő tapasztalat lenne ez a tavalyi és ideai táborok összehasonlításához? Kövte hiszem. És fölösleges arról is fecsegnem, hogy milyen fontossággal bír a már harmadszor is megrendezésre került Zetelaki Író tábor a romániai magyar irodalom, író társadalom számára, erről gondolkodjon, és írjon az, aki ehhez jobban ért.

A helyszín elhagyása után első érzéseim közé tartozott a „nekem aztán teljesen elment az eszem” kezdetű – s valószínűleg nem is jártam olyan messze az igazságtól. Ezt az önkritikai, és rám nézve igencsak bántó felismerést egy szerencsénkre nem túl hosszú gondolatmenet és eseménysor előzte meg, amit az alábbiakban fel is vázolok. Mert büntetlenül nevezzen hazugnak akármelyik emberfia, ha most én azt állítom, hogy könnyű kezdő írónak vagy költőnek lenni eme nyelvterületen. Akkor is nevezzenek hazugnak, ha azt állítom: meglátásom szerint minden a legnagyobb rendben zajlott a harmadik zetelaki író találkozózn. A vélemények persze megoszlanak. De ez így is természetes.

Önkéntelenül is Ratkó József szavai jutottak eszembe első állításomat megelőzendő – ha jól emlékszem – (vagy fele Nagy László?): „vigyázva kell ejtsük a szót, nehogy a hamisságot szaporítsuk mi is”, vagy: „naparanyból annyi karát vész el a fénynek vesztőhelyén”, vagy: „mert a tavasz elhárítható. Mert a délibáb, e hegeli játék már anakronizmus a honi mezőn.” És még egy: „félő, hogy stílust vált a lét, s reneszánsza jön a halálnak”. Szó, ami szó, a hármas bűvös szám, mondtam magamnak, de aztán még egy ennél is eredetibb szófordulat ötlött a fe-

jembe, miszerint minden éremnek két oldala van. De az egyik mindig súlyosabb, mint a másik. Most melyik másik?

Már első pillantásra jól átgondolt, szervezett rendezvénnel van dolgunk, áttekinthető, tisztán követhető programmal, szervezett étkezéssel és alvárenddel, irodalmárok és irodalomkedvelők kedvükre kiválaszthatják az ízlésüknek legjobban megfelelő irodalmi lapot, csoportosulást, és hallgathatják annak bemutatását, bemutatóját, vitába is szállhatnak bárkivel. Hisz ismert személyiség van szép számmal. Szép elgondolás. Mondhatni utopisztikus. Vakarom a fejem. Nézem a helyet. Megfér a jókedv az irodalommal, a kapcsolódás élvezete a szellem örömeivel. Közben azon gondolkodom, vajon csak bennem van-e a hiba, de ismét (és ismét önkéntelenül) – ha jól emlékszem – egy ismertebb (sajnos immár halott) úriember szavai parafrázálódnak össze a fejemben, miszerint nem lehet este héttől fél kilencig Istennel beszélni, ha egész nap az ember ki se mondjam, hol fetrengett. Mert mondom magamnak, húzzuk csak rá eme fent említett aranymondást a mi szituációnkra: azaz hogyan lehet mindent ugyanabban a teremben végrehajtani, értsd reggeli, ebéd, estebéd, sörözés, lapbemutató, vodkázás, felolvasás, vita, cigányzene, éneklés, kornyikálás stb. Persze nem kell félre érteni, mindez mehet egy teremben, de nem mindig egyszerre, habár elkerülhetetlen, hogy a dolgok természetes folyása által ezen nemes cselekedetek valamikor fedjék egyik a más, ami bonyodalmaikat szül (szült is) és haragot, illetve... nem irodalmi táborba illő vitákat. Különösképpen, ha az emberek a józan ész tollbamondása szerint ezt a négy napot az irodalomnak szentelnék.

Persze mindenki másért jön Zetelakára – ezt sem kell figyelmen kívül hagyni. De álljon meg a verekedés – gondolok vissza – tavaly a rendezvények a másik, a hivatalosabb épületben kaptak helyet. Aki akart, sörözött, aki akart, kultúrált. Ez így van rendjén. És persze egy csendesebb – mosogatástól és csaposnőlármától nem visszhangzó teremben a mikrofonok és erősítés szükségessége sem került volna kérdőjel alá. Aztán megint csak magamra gondolok, és magamból kiindulva a hasonszórú sárga felkiáltójelekre. S persze arra a szorongató érzésre: mennyire könnyű dolog volt csak a fennebb említett súlyosbító körülmények között felolvasni akármit is. Aztán habként a tortán: ahogy az ember körül néz a lassan elcsendesedő teremben, és a hiányzókat keresi, egyszerre belényilall: a legnagyobb hiányzó maga az irodalomkedvelő közönség, aki nem írni akar, csak kedvelni, nem azért van ott, hogy megmutassa, ki az irodalmár a talpán, s hogy mennyire nem igaz, hogy a vers vagy próza teszi az író, és kinek bírja jobban a mája stb. Persze, csak spekulálni lehet, mi tartja ezt a ritka réteget távol ettől a helytől. Talán a reklám hiánya? Lehetséges. Ezért aztán egy kicsit keserű szájjal távozom a táborból, mert részint én is a víg kedéllyel, a dolgok könnyebb oldalával tartottam, s most hirtelen indulatomban leeszementeztam, letisztabolondoztam magam máig is részben homályos okok miatt. Habár, ha jól emlékszem – de inkább parafrázálom nagy költőnket: nem sánta az, aki együtt örövendezik a csúszkálókkal.

BALÁZS K. ATTILA

Mire (volna) jó egy író tábor?

Világéletemben szerettem kocsmaezni. Istenigazából itt tanultam meg egy csomó dolgot, amelyek valamiért kimaradtak a tankönyvekből, nem illett a családban szóba hozni, vagy csak egyszerűen nem lehetett általános érvényű példázatokban gondolkodni. Egyetlen dolog kivételével, illetve azt, hogy kocsmában is tudni kell viselkedni (no milyen nagy-képű vagyok), légyen az buffet, köpködő vagy művészkocsmá. Persze mindenkinek megvannak a maga jól kitalált és működő törvényei. (Viselkedni azt jelenti, hogy elsajátítod azokat, alkalmazkodsz, alkalmazod?)

Itt tanultam meg, hogyan kell és lehet a kellemetlen asztallátogatót visszautasítani, vagy a kellemeset leültetni (elsősorban és mindenképpen a bizalom a fontos), miből mennyit illik egyszerre kérni – és milyen sorrendben. Természetesen nem egészségügyi szempontból. Ezt is kocsmája válogatja, erre vonatkozólag is külön szabályok vannak. Arra is, hogy kit kell éppen tisztelni, és kit utálni. Nem jó nem tudni viselkedni. Könnyen lejárhatja magát az ember.

De térjünk az apropóra. A zetelaki író táborban a dolgok java része (általában) egy ilyen helyen, igaz ez vendéglő típusú, szóval a Kék Lagúnában zajlik, az étkeztől az előadásokig, felolvasásokig. Ezzel nem is volna nagy baj, én is nagyon szeretem, mert sokkal közvetlenebb, meghittebb tud így lenni minden, tényleg senki sincs pienesztálon stb. Csak így, ilyen nagyban, úgy látszik, nem működik.

Ezért egy izgulós kérdés: mire jó egy író tábor?

Elsősorban és természetesen (valljuk be) – írókkal találkozni. (Ebbe most beleérték mindenkit, aki az írás valamilyen formáját műveli.) Vagy csak úgy látni őket legalább, testközelben (úgy titokban), hűs-vér mivoltukban. Ahogy ők is kilépnek abból a kis – jól kitalált – homályból. Ahogy ők is emberek. Nem is olyan megközelíthetetlenek, mint ahogy azt elsőre gondolná az ember. Kihallgatni egy-egy titkot, hiszen ők sokszor a kivételes pillanatok tanúi. Szó sincs persze ilyesmiről, (mert ugye, ugye amúgy sincs kivételetlen pillanat?), csak némi cinkosságról a titkos és a nyilvánvaló közt. Rácsodálkozni, hogy hát én nem is ilyennek képzeltem... Kilesni, kinek milyen kis privát szokásai, történetei, hétköznapi-ságai vannak. (Mégiscsak ember az író is.)

Másodszorban művekkel, irodalommal találkozni, ismerkedni, gazdagodni. Hiszen ráadásképpen az erdélyi magyar írókon kívül olykor nem kevésbé ismert magyarországi alkotókkal is találkozhatunk, akiknek nem minden nap van idejük átjönni hozzánk. Ezért nem csodálkozhatunk, hogy kicsit többet szeretnének felolvasni, mint amennyit a kötelező folyóirat-bemutató kapcsán lehet. És akkor egy kicsit ciki, hogy felállunk, s kivonulunk. Mit nekünk magyarországi irodalom.

Harmadsorban valóban beszélgetni. Nem föltétlen irodalomról, bármiről, de azt legalább (hogy most kicsit prüd legyek) némi eleganciával. Értem ezen azt, hogy meghallgatjuk a másikat is.

De vajon miért várjuk, hogy ők legyenek az etikett? Talán mégis babonásak lennének? Mert unalmas a pienesztál, ők is ruhellik a prófétaságot, mint ama Jónás. Csak ugye, vigyázni kell, a cet mindig résen van, ha netalántán... Nem csoda hát, ha (jaj istenem hogy írjam le) a kelleténél kissé jobban izgulnak, s

több sör fogy el. De még ilyenkor is olyannyira szeretetreméltóak tudnak lenni! Mert szeretik az embereket. Nem csoda hát, ha szomorúak olykor. Mert az emberek nem járnak író táborba. Igaz, ez olykor a szervezés csorbája is. Nem invitálják meg őket. Mert az emberek is olyan kacifántosak, vagy hogy is mondjam, szemérmesesek tudnak lenni, mint maguk az írók. Elvárják, hogy rávegyék őket, hogy bevonják a szépséges-rút csiricsárekba, ünnepélyes keretek közt. Egyébként sértődötten otthon maradnak. Pedig nagyon is várják oda őket. Már mindenki unja, hogy belferjes ez a dolog, Fan Club-szerű az egész.

Vajon (például) a zetelaki lakosok is így gondolják? Hiszen boldogok azok az írók, akiket az emberek szeretnek. És boldogok azok az emberek, akiket az írók szeretnek.

VÁRI CSABA

Az irodalom helye Zetelaka történetében (avagy fordítva)

Van Zetelaka és van egy irodalom. Előbbi léte kézzelfogható, utóbbiról maig sem biztos: romániai-e vagy erdélyi? Hogy magyar, az biztos. Esetleg székelly is. Akárcsak Zetelaka. És itt már kapcsolódhat a kettő. Meg is teszi, az EMIL jóvoltából, évente (idén már harmadik alkalommal). A frigyből született (és folyamatosan létrehívott) író tábor mindkét jellemvonást magán viseli: a bizonyosságot és a tétovázást (már ami jövőjét és egy-két vetületét illeti).

A nyári EMIL-rendezvény első kiadásáról írva 2002-ben, így fogalmaztam az RMSZ-ben: „(...) nem is annyira az tűnik fontosnak, mit sikerült megvalósítani és mi maradt el a tervezett programpontok közül, ki volt jelen és ki nem a meghívottak sorából, hanem az a két, újdonságszámba menő vetület, amelyet a tábor magáénak mondhatott, dicséretes természetességgel: egyik a spontaneitás, a rögtönzésre való késztetés és készség, a jó értelemben vett lazaság, azaz kellemes és hasznos folytonos kapcsolása, a másik pedig az irodalomnak az olvasó felé való közelítése, az alkotások emberközelbe hozása, bizonyos határok átmeneti (a

Szonda Szabolcs, Onagy Zoltán

Orbán János Dénes, Fekete Vince, Sántha Attila

(A fényképeket Pál Edit Éva készítette.)

tervek szerint azonban folytatólagos) felszámolása szerzők és közönségük közt”. A hosszabb önidezésnek az olvasó általi nagyvonalú elnézése után hadd lássuk: mi érvényes ebből az ideai zetelaki táborra?

A megállapítás első fele mindenképpen: írók és művészek definíciószerűen spontán, laza emberek, értői a szellemi és egyéb jellegű feltöltődésnek, aminek ideális terepe a tábor. A második felére vonatkozóan viszont – az ideai tábort nem kísérte felolvasó irodalmár-kommandók kirajzása a környékre, mint két évvel ezelőtt – lecsaphat az (aggodalmaskodó) kérdések ostora: belterjessé válik a rendezvény? Netán unalmasság? Ismét ugyanazok az emberek jönnek össze egymással beszélgetni? Van irodalom és van megoldás – az egyik írókolléga azt mondja bajusz alatt: ki kellene vinni az egész társaságot egy hétre Szibériába, jó na, legalább a hegyre, vad természeti környezetbe, s rögtön érdekessé válna az egész. Túlélni a kísérletet, s vérbeli élményanyagot tankolni az alkotáshoz. Szóval ötletben nincs hiány, főként, ha a tábor műsorában óhatatlanul fel-felbukkanó holtidő szüli. S ez még csak a kezdet: bár kicska csak képtelen nyílik a zsebben, ha irodalmárok találkoznak, az részben hiúságok vására is, s egyes nézeteltérések olykor nyilvánosan pattannak ki, a közönség alig leplezett gyönyörűségére. Mert ez adja a savát-borsát annak a közösségnek, amelyet – jobb híján? – hazai magyar íróársadalomnak nevezünk.

Van egy irodalom, illetve vannak annak szereplői. Hangosabbak, halk szavúbbak, verset, prózát vagy kritikát írnak, a Városban, a Nagy Szellemi Központban stb. élnek vagy ahhoz közelebb-távolabb, földrajzilag és/vagy gondolkodásmód szempontjából. Oszt Zetelakán azt látják, hogy, ejsze, inkább csak a földijeikhez húznak ilyenkor is a penna emberei, pedig az amcsi filmekben is mindig elhangzik a felszólítás egy buliba való belépéskor: „Vegyülj el!” De ez nem amcsi film, hanem Zetelaka és egy irodalom, amint ez tudni-való, tehát a belső kívülállók vagy egymásra találnak (mondjuk, legkésőbb a zárónapon), vagy ideig-óráig

felfedeznek maguknak egy összeforrottabb csoportosulást, s ha ez viszont is működik, haver minden magyar író. Míg a tábor lezárul.

No de nem is ez a lényeg, hanem a tábor – ideai témájából adódó – nyeresége. Mert kiderült, hogy milyen közös gondjaik vannak-lehetnek irodalmi-kulturális folyóiratainknak, amelyek lapjain büszkén megnyilvánulunk, illetve, hogy tán nagyobb figyelmet érdemelmének a napilapok kulturális oldalai, mellékletei (az érdeklődők kérdezzék csak meg Bréda mestert!), azokban is megnyilvánulhatnak (főként ha valamikor oldalakon kezdtük el fenni írotollunkat), ugyanis azok közönsége is pont úgy van, mint az a bizonyos irodalom és Zetelaka. Még ha ez utóbbi helyszínen nincs is jelen meghallgatni bennünket, amint éppen felolvasunk egymásnak.

Apropó, felolvasás: mind bizonyosabb vagyok abban, hogy csak olyan irodalmi szöveget érdemes hangos szóval előadni ilyen alkalmakkor, ami rögtön robbanó poén(ok)ra vagy szó-, esetleg történetfordulat(ok)ra épül. Másképpen felolvasás lesz belőle. Megtapsoljuk, persze. De inkább papíron látnánk viszont.

A fenti látszat csalóka: az összképet derűsnek és bizalomgerjesztőnek találom. Mert valóban kell egy hely és egy alkalom, hogy irodalmunk művelői ne csak telefonon, e-mailen vagy a kiadványok lapjain találkozzanak, beszélgessenek egymással, hanem élőben: közvetlenül, beszélásokkal, múltó dühökkel, széles vigyorokkal, pingpong-labdát püfölve, józan vagy kevésbé józan érvekkel és ítéletekkel, úgy, ahogyan szeretjük ezt az egész képződményt, mert, ugye, a miénk. És mert köznap csodákat produkál, mint amilyen az, hogy egy sült malac gyomrából előkerül egy ízletesre pácolódott Székely szótár. Jelöljünk annak, hogy a kultúra a legváratlanabb helyeken és formákban köszön ránk. Ezért van szükség Zetelakára és az EMIL vonatkozó törekvéseire.

SZONDA SZABOLCS

Politizálni – de hogyan?

És kiért? Végül pedig: miért?

Ha kedd, akkor Tusványos.

Július huszadikán a Fősátor vitatémájaként klasszikus-nemes egyszerűséggel ennyit dobtak fel a szervezők: „A politikai kampányok természetrajza”.

Az izgalmasnak tűnő tematika, illetve a meghívottak listája is megelőlegezte a sikert. A beharangozott szakik közül mindössze a Fidesz kampányfőnöke, Habony Árpád nem vett részt a vitadélutánon. A többiek alaposan kitettek magukért, megpróbálták a maximumot kihozni a témából. Ez persze a moderátor, Dénes László (Reggeli Újság, főszerkesztő) érdeme is, aki egyrészt megpróbálta (többször is!) serkentő módon összeugratni, egymásnak feszíteni a meghívottakat, másrészt szinte mindent kimondott, amit ki lehet mondani. (Persze... amit ki lehet mondani egy ilyen, hagyományosan jobboldaliként elkönyvelt rendezvénysorozaton – jobb felől.)

Dénes László beszélgetőpartnerei, akiket ő több mint kilencven percig folyamatos és intenzív intellektuális pörgésben tudott tartani, a bukaresti, a román politikai élet szakértői. Kivétel Csibi Magor, aki liberális párti színekben és kolozsváriasan pompázott ugyan, de jó „szagértője” a romániai magyar politikai történeteknek is. A többi meghívott hangsúlyozta is szorgalmasan, hogy mindössze román szemszögből közelíti meg ezt a kérdéskört. Például a hazai magyar sajtót csak elvétele – és akkor is csak fordításban, erőteljesen kilúgozva kapják kézhez.

A bukaresti keménymag tehát: Daniel Barbu (Politikatudományi Kar, dékán), Alexandra Ionescu (Politikatudományi Kar, dékánhelyettes) és Adrian Moraru (Institute for Public Policy). A hely fling-jéhez tökéletesen idomulnak, főleg az egészen fiatalok: Moraru, aki Tusványos-zöld pólóban lépett fel, illetve Ionescu, aki bizonyísten Tuszadot nem románul, hanem magyarul, jellegzetes helyi hangsúllyal ejtette ki. Persze, ezek szimbolikus, szinte észrevehetetlen, érzékelhetetlen apróságok, ám a sátor alatt akármi fontos lehet, amit annak akarunk látni. Természetesen mondanunk sem kell, hogy a Pro Minoritate-banner mellett ott díszelgett a mártírsorsba kényszergetett MPSZ a maga tartásos szlogenjével, a választás szabadságával.

És akkor a rommagyar sajtó Déneslacája... abból a megfontolásból kiindulva, hogy nem illik ajtóstól berontani a házba, valahonnan nagyon-nagyon semleges vizekről próbál taktikázva-lavírozva hazatalálni. Mondják már meg, kérem szépen, igazat szól-e Markó (akit egyébként jó román szokás szerint, teljesen megszokott, ám ezúttal, Tusványoson egyáltalán nem szándékosan és nem erőltetetten – mint egyes híradókban! – a bukaresti gárda is lebélázott néhányszor), ez a helyes kis RMDSZ-krapek valóban eltalálta szarva közt a tőgyét, amikor arról hőzöngött, hogy amerikai stílusú kampány Romániában ésatöbbi, ésatöbbi. Mert – folytatja Dénes – ha van (márpedig van, és nálunk is alkalmazható) tipikus amerikai választási hadjárat, akkor bizonyára létezik európai, mit ad isten, balkáni, sőt közép-európai is.

Vajon jót tesz-e az ingatag egészségünknek, poli-

tikai közérzetünknek az ilyen jellegű bőségzavar? Nem mondja Dénes, de kiérződik a kérdéséből: Kell-e nekünk a fránya amerikai módi?! Persze! – bőlogathatnánk. Pártjaink kénytelenek stílust váltani – durvább, politikailag inkorrektebb kifejezéssel: *importálhatnának, mivel nincs nekijük*, nincs bizony. Ezek a Nagy Arctalanok... És mi, választóik, igen, mi vagyunk a másik nagy arctalanság, a Nagy Szent Massa. Megérdemeljük egymást.

De vissza Tusványosra!

Daniel Barbu megfontoltan, tudós kimértséggel válaszol: őneki aztán fogalma sincs, volt-e idehaza amerikai stílusú kampány, de azt tudja, milyen a klasszikus amcsi kampány. Közben a fejhallgatók is beindulnak, a fordításra áhítozók megtudják, milyen gombokat kell nyomkodniuk, és a 70-80 fő máris fogyaszthatja a kiselőadást. Ami lényegében arról szól (na mi egyébről szólhatna?), hogy *odaát másként csinálják*. Merthogy az eltérő társadalmi-szociális opcióháló, az istenért sem egyforma jövedelemszint, az etnikai jellemző és sok további nyalánkság alaposan meghatározza a hagyományos amerikai szavazóbázist, ennek összetételét – nemcsak kor, nem, illetve társadalmi ranglétra, hanem néha földrajzi rétegződés szerint is. Például a felkapaszkodott farmer szíve csücske a republikánus politikus, míg a demokrata jelölt hagyományosan nyerő az afro-amerikaiak körében. „Ha ezek szavaznak”, akkor 90-95 százalékuk a demokratákra voksol – mondja Barbu, aki nem az eszméletlenül magas százalékadatot, hanem a feltételes módot húzza alá.

Nos, ezt a politikai modellt nálunk el lehet felejtetni, főleg azért, mert iszonyatosan felszabdalt a szavazóbázis. Romániában elképzelhetetlen a hagyományok szerinti szavazás. Tusványoson senki sem mondja ki, hogy a hagyomány nélküliség kialakulásához netalántán a túl hosszú diktatúra, na meg az utána beállt fenenyagy demokrácia is alaposan hozzájárult. Azt viszont jelzi Barbu, hogy Amerikában sem állóvíz a politikai élet, ott is bekövetkezik néha egy-egy szavazási forradalom. Ilyenkor aztán minden előzetes számítás megdől, és a közvélemény-kutatók úgy érezhetik magukat, mint holmi pancser időjósok.

Sokáig történelmi és földrajzi oka volt, hogy a déli államokban (Carolina, Texas, Tennessee stb.) 99 százalékban taroltak a demokráciák (ezt konzervatív tömbszavazatnak nevezi Barbu). Miért győzhettek ilyen fölényesen? Mert a republikánus pártot Lincoln alapította, a hagyományos Délen viszont eretnokségnek volt rájuk szavazni. És akkor jön az 1994-es kampány, ami minden hagyományt meg tud dönteni, a földrajzi szavazás egyszerűen eltűnik – vagy legalábbis csökken a jelentősége.

Dénes már hegyezi mondatait, hazahozná Barbut, érezhetően RMDSZ-közelbe csalogatná a politológust a maga izgalmas-érdekes fejtegetésével: érdemes tehát más, új szavazóbázisra utazni? Másoké? Barbu pár szóban vázolja a kategorikus amcsi pragmatika logikai menetét: oda nem megyek kampányolni, ahol nem szavaznak rám. Oda sem me-

gyek, ahol 80 százalékot learattam. Marad az a pálya, ahol 50 százalék körül forog az adogatás, a politikai teszem-veszem-adok-kapok. Vagyis: nem szabad az erőforrásokat pocskolni. „Ott dobantok, ahol halászni lehet a szavazatokban.” Miért nem működik ez a képlet Romániában?

Amerikában a kampány legfontosabb része a szavazás napja, ekkor veszi elő mindenki a legfontosabb aduját, a „Go to vote!” taktikát. Hívják, küldik, noszogatják a lusta választópolgárt, kocsit küldenek érte stb. Nálunk ez értelemszerűen bűncselekmény volna. Ott? Az afro-amerikaiakat eleve ki kell mozdítani a házból. Vagy amikor kifelé dőlnek a templomból, be lehet vetni a breakfast „intézményét”, valósággal lecsapnak rájuk a kampánystábok.

Barbu mindezt úgy vázolja, hogy szavaiból kiérződik: sajnálja forma, hogy idehaza ez elképzelhetetlen. Ami van, az bizony száraz – és dögunalmas: a Demokrata Pártnak, a Nemzeti Liberális Pártnak és akármelyik román pártnak 42 megyében kell gondolkodnia-számolnia. Ebben semmi izgalom, semmi spíl. Kivétel az RMDSZ – és máris ott vagyunk a kályhánál. Mert... „ők” ugyebár tudják, hol a szavazó(bázis), kulturálisan-nyelvileg és földrajzilag is pontosan be lehet határolni a (kritikus?) alaptömeget.

És így aztán – legalábbis elméletileg! – következhetne a „door to door” kampánytechnika. Nosztalgizva, elmélázva fejtegeti Barbu, hogy igen, kérem, így könnyű politizálni (nálunk is!), „így fizikailag és logisztikailag is lefedhető a milliós szavazóbázis, s potenciálisan szavazásra serkenthető”. Miközben elég erős kifejezést alkalmaz a (szerintünk igencsak virtuális) jelenség körülírására (politikai bűnrészes-ség), csak épp azt felejt el megemlíteni, hogy az RMDSZ-nek nem mindig és nem mindenhol jön be ez a képlet. Mert persze, hogy a habzó szájú Nagy-Románias szavazó fejbe fogja verni a liberális kopogtatót, miközben a römödösös kampányoló lépéselőnyben van. Ez utóbbi számára a magyar név jelzi: szabad kopogtatni, potenciálisan a te embered vagyok (lehetek). Persze, ne feledkezzünk meg a szegény MPSZ-ről, mondja Barbu együttérzéssel, már-már olyanforma hozzáállással, mintha azt javasolná, hogy álljunk már fel egy pillanatra, és emlékezzünk meg az elpatkoltról egy kis néma főhajtással.

Máris itt a kényes kérdés, „a csúnya román szó, a prag”, a bűvös küszöb, amiről a szemeit jóformán alaposan meg sem törölgető Barbu semmi percek alatt bebizonyítja, hogy nem, még ez sem román licensz. Németék már a háború után kitalálták, és nincs ebben semmi rossz, nem a kizárás (mű)eszköze, hanem holmi banális munkamódszer alapegysége. Németországban így iktatták ki a törpepártokat, főleg a szélsőségeseket, a vadkomcsikat, illetve náciigyanúsakat, akik 2-3 százalékkal csak zavar-ták volna hozzá. Az öt százalék nagy úr (lehet), és a látszat, illetve az általános elképzelés ellenére sem azt szolgálja, hogy erősebb, tökösebb kormányt lehessen létrehozni – mindössze átláthatóbbá teszi a politikai palettát, a kínálatot – fejtegeti Barbu.

Senki sem kérdezi, és sehova sem kapcsolódik, de gyanús bizonyítási kényszerből még megemlíti: ő bizony 1990-ben az RMDSZ-re szavazott! Persze, akinek füle van, kimondatlanul is hallja: most bez-

zeg már nem kér ebből a tésztából. Lehet, mindenki más totál megértette, miért kell ezzel az intim dologgal előhozakodni, de nekünk úgy jött le ez a „val-lomás”, hogy kissé nyúzott és helyhez kötött, hely-specifikus. Persze, a politikában minden játék, nemcsak a szavazás (megnyerése), hanem a leadása is. Ilyen értelemben kissé a tusványozás is show a javából (nem baj!), kissé előadás (a színházi, alakítás értelemben – lásd Orbán Viktor fellépéseit és utólagos viharocskáit). Igen, így Barbunak értelemszerűen el kellett mondania mondandóját, ráadásul mindehhez szervesen kapcsolódik Alexandra Ionescu gondolatmenete, mintha forgatókönyvvvel jöttek volna ott-honról...

Ionescu szerint szó sincs Romániában politikai kampánystílusról. Itt a „catch it all” elmélet érvényesül. Azt bizonygatja a fiatal hölgy, hogy nálunk a kampány egyértelmű stílusjegye a spektakulum, a felhajtás, a csinnadratta. No, itt kissé megállna az eszünk: nehogymá éppen ezt a jellegzetességet, a csillogást, a látványt vitassuk el a Nagy Tanítótestvértől, az amcsi politikai sómestertől! Ionescu Franciaországot emlegeti, ahol „a pártok a médiában nem lehetnek nagy fiúk”. Ritkán és rossz műsoridőben állhatnak kamera elé, ennek pedig semmi értelme. Inkább kivonulnak az utcára, és agyba-főbe gyózkodik a gyanútlan honpolgárt. Persze, ott lehet is – folytatja, hiszen a francia átlagember (bocsánat: átlagpolgár!) „spontán módon érdeklődik, természetes élettere a politikai aktivitás”. Hogy a francia Jánosbácsik és Marinénik nem az apátia rabjai – ez néha jó lehet, máskor viszont akár káros is, mert alaposan mellészavazhatnak. De szomorú – tesz rá egy lapáttal Alexandra Ionescu, hogy Romániában a társadalom derékhada (nem értjük, miért nem mondott inkább csöcseléket?!), szóval „ez a drágajónép hamarabb áll ki egy emberként Hagi vagy Mutu mellett, mint holmi értelmiségi szövetség mellett”, amely – mit ad isten! micsoda bűn ez a mioritikus hazácskában! – ki akarná mozdítani Románia szekérét a feneketlen kátyúból...

Ezen a ponton felszólaló kissé összemeleg Dénés Lászlóval, aki túljátssza, feleslegesen erőlteti a balos-jobbos ideológiai kampányt. Van-e jobbos vagy klasszikus balos kampány Romániában – ha amerikai nincs? Alexandra Ionescu visszakérdez: mutason már neki valaki klasszikus balogpártot! (Aki akar, nyugodtan morgolódhat velünk együtt, hogy a klasszikus, tisztajobb párt is fehér holló Romániában.) Keménypártnak csak néhány marxista nevezhető, ők viszont annyira törpék, hogy felesleges rájuk pazarolni a szót – sugallja Ionescu.

Jó, jó, de a sajtó csodát művelhet! – tromfol Dénés, és máris finoman provokálja Adrian Morarut: „Jó sajtóval” meg lehet-e nyerni a választásokat? Moraru öt év aktív Pro Democratia tapasztalatával a háta mögött állítja, hogy a sajtó számít, ennek ellenére nem érdemes megszerezni a totális sajtótámogatást, mert kontraproduktív.

Visszatérve az előző forró témára, ő az amerikai kampánystílus helyett inkább imagológiáról beszélne. Mert ugyebár, milyen jó volna nekünk is egy kemény európai gazdasági modell... De megmondja-e valaki a plebsznek, hogy ez a kemény európai modell (vagy amerikai!) két hét alatt csődbe juttatná Romániát?! Nem amerikázásra és nem európázásra, hanem profizmusra volna szükségünk. „Domnu Bé-

la” inkább hagyta volna ki az amerikai kampányt – folytatja Moraru, hiszen amúgy is arra gondolt, hogy profi módon kell ledöngetni az egészet.

A gond az, hogy a sajtót akármikor be lehet etetni, akár pénzzel, akár szép szavakkal, de végső soron csak az eladott termék, a politikai pofalemez számít. A helyi választások nem tevődnek ebben a játszmában, hiszen háromezer különböző történetecskénk volt. Éspedig azért, mert háromezer lapocska szállította az eredeti, mindig más-más kinézetű politikai játszmákat. Ez az óriási és szétzilált sajtóháló már előre megválasztotta a maga győzteseit, függetlenül attól, hogy be volt-e etetve vagy sem.

Aztán: a kampány eleve el volt baltázva, mert hiányzott belőle a gerinc – mosolyog Moraru. Romániában a legtermészetesebb dobás: ha nincs emberünk valamire, akkor nem csinálunk, nem „kitermelünk” egyet – hanem importálunk. Előveszszük a vastagon bélelt (néha gyanúsán közpénzesített) bankkártyát, és becsalogatjuk a profi amerikai kampányvarázslót. Mert persze, hogy nem túl biztató olyan politológus egyetemistákkal kampányolni, akik ígéretes tehetségek ugyan, de egyrészt még nincs húzós imidzsük, másrészt pedig nem is értik igazából a dolgok menétét, a párt logikáját és a vadpolitikai dzsungelharcot. Ide, erre a munkára, a kampányoláshoz vérprofik kellenek.

Csibi Magor az RMDSZ térfeléről indít, mondván, hogy akármit mondanának a román politológusok, még mindig nehéz, szinte lehetetlen volna a klasszikus amerikai „door to door” kampányolás. (Ráadásul több RMDSZ-politikus is a hagyományos etnikai szavazás végéről szónokol – tehetnének hozzá. Ami persze porhintés is lehet.) Csibi szerint a román pártok állnak legközelebb az amerikai stílushoz. Báseșcut említi, *A Példaképet*, aki: dinamikus, szlogenember, tökös, „megyek-a-falnak” típusú fenegyerek.

És ha már az amerikai és román választási szokásokat hasonlítgatjuk össze, Csibi elárulja, hogy idén a helyhatóságin Kolozsváron igenis volt amerikai típusú kampányolás – az egyetemisták körében. A 7-es és a 134-es szavazókörizet a diákoké volt, vagyis ott maximálisan rétegződött a választóréteg. 1996-ban boldog-boldogtalan plakátot nyomtatott, ragasztott, tépett le, és tette helyére éjjel a sajátját. Most a plakátos bevetés nem igazán működött, a polgárt szó szerint el kellett ráncigálni szavazni. Miért? Mert elvesztette a hitét. Az újfajta meggyőzés szinte kizárólag az erőteljes imidzs-építéssel érhető el.

Az amerikaiak a kényelem és a jólét miatt nem szavaznak – mondja Csibi, míg a romániai voksoló a kétségbeesés miatt marad otthon. Az öntudatos polgár immár úgy érzi, hogy a szava nem számít, tehát lenyeli, és elfelejt pecsételni. Daniel Barbu ezzel a leegyszerűsítő elmélettel nem ért egyet. Odaát – mondja – két államhoz kell viszonyulniuk a szavazónak: egyrészt van a központi, az ún. washingtoni szuperállam, másrészt van az én saját államom, az otthoni.

És akkor még nem beszéltünk arról, hogy „ha az igen sok pénzből és az igen nagy jólétekből igen csak rengeteget vesznek el, ha úgy érzed, hogy túl sokat metszenek le rólad, akkor egyértelműen republikánusra szavazol”. A szakszervezeti gondolatritmus ennek épp az ellenkezője. De általában véve elégedettek lehetnének az államukkal. Miért? Sze-

Márkus László: Csendélet fokhagymával

mélyes példát említ Barbu. Amerikai professzorokat vár a reptéren, egyikük nem érkezik meg. Miért? Előző nap ellopták az útlevelet... Milyen kár – sajnálkozik a román kolléga. Ő, semmi gond – replikázik a világ legtermészetesebb módján az amerikai: holnap itt lesz a kolléga is, a következő géppel jön. Ahol ilyen sebességgel oldják meg (és nem soron kívül, egy kis figyelmesség miatt!) a gondokat... az bizonyára és bizonyíthatóan nem Románia – morgolódhatunk magunkban.

Mit tehet az állam? Mi is az állam? (Barbu éles kérdései és visszapatogatott, visszaadogatott labdái) felrázzák az apatikus hallgatóságot. Az amcsi jól tudja, mert megtanulta már az elemiben a pontos válaszokat. Romániában jön a pusztító erejű, romboló vihar, pozdorjává zúz egy egész falut, a megnyomorított emberek pedig várják a mennyei mannát, vagyis államatyuska segítségét, nagyvonalú juttatásait. „Ez az amerikai farmernek meg sem fordulna a fejében – dörgi Barbu –, mert arra gondol: ha nem biztosítottam be magam, akkor ökö voltam! Ha sziklaszilárd a biztosításom, akkor nyugodtan alhatok.”

És még mond valami nagyon meredeket. Abból indul ki, hogy az EU-val folytatott kőkemény tárgyalásokról, a legkényesebb dolgokról az egyre inkább véleményesajtvá torzuló valaminek esze ágában sem áll tudósítani. Például ki gondolná, hogy az EU-csatlakozás másnapján a román nyugdíjrendszer kártyavára menthetetlenül összedől?! Ehelyett inkább a korrupciós ügyeket sajkózza naphosszat a sajtó. Ami érthető, hiszen ez a téma „a román társadalom éltető üzemanyaga” – itt a korrupció valami magától értetődő dolog, e nélkül az egész orszá-

got le lehetne kapcsolni, akár egy nagy-nagy lámpát. Mindenki, apraja-nagyja, X politikus, Y politikus le akar számolni a korrupcióval, miközben egyik sem árna le a gyökerekig. „Unom a feljelentőket!” Ezt nem tudja kimondani a sajtó, ehelyett rájátszik a dolgra, és a sok szócséplés közepette persze, hogy senki sem üti meg a bokáját. Így válik egy nagy, keserű anekdotává az egész ország: pontosan tudjuk, ki, mit és milyen pofátlanul lopott – ismét. És ennyi.

Illetve: vastaps Barbunak.

Aztán nagy fekete pont a szervezőknek, akik ezen a kedvező pszichológiai ponton nem zárták le a beszélgetést, hanem tovább nyújtották, bonyolított-

ták azt. Persze, sok jó és hasznos dolgot ki tudtak hámozni a témából, na meg a közönség is okosan hozzászólt a hozzászólnivalóhoz, de mindez már felesleges ráadásnak tűnt. Mert ugyebár, nemcsak a politikát lehet megunni, nemcsak ettől lehet viszolygni, hanem a róla folyó beszélgetést, a hömpölygősdit is. És akkor beállhat az az áldatlan pillanat, mint a gyönyörű tusványosi kedd délutánon, hogy a végére elfogy a tömeg a téma alól, mellől, és mindössze 35 makacs emberke hallgatja a vitát.

Ami egyébként – kiváló volt.

FEKETE HUNOR

Levél a szórványból

Drága Barátom! Sokáig nem jelentkezhettem a szilágysági szórványból, sok más feladatom volt időközben, de bőven lett volna miről beszámolnom, amit most részben pótolni szeretnék. Talán azzal kellene kezdenem, hogy tanítás mellett is bőven volt munkám, mivel sok, a kisiskolások zene tanításában felhasználható népdalt kellett összeválogatnom, s feldolgoznom különböző kisegyüttesek számára. S ha már így összegyűlt az anyag, akkor külön öröm volt megszerkeszteni *Mint a rozmaring* a jó földbe címmel és publikálni az Erdélyi Tankönyvtanács és az Ábel kiadó jóvoltából. Eközben a zilahi és a szilágysági gyerekek meg is tanulhattak belőle néhányat és az idén tizenötödik alkalommal megrendezett Szilágysági gyerek vagyok népdalvetélkedőn jó eredménnyel be is mutathatták. Aztán a Művelődés utóbbi ötven évében megjelentetett kórus partitúráinak anyagából válogattam egy csokorra valót *Szivárvány havasán* címmel, hogy minden karnagynak, kórustagnak kéznél legyen egy helyen.

A Szilágyságban, ugyanúgy, mint Erdély-szerte, zajlott az élet. Egyik esemény a másikat követte. Mondhatni, hogy elkezdődött a gazdasági, kulturális fellendülés, a szórványban is. Az erdélyi magyar versenyszellem nyolcvan év után kiszabadult a palackból és nincs emberi erő, amely azt újra vissza tudná oda parancsolni. Erdély regionális vezető szerepe most van kibontakozóban (Markó szerint Erdély kell legyen Románia gazdasági mozdonya), most kezdett el valójában Tündérkertté alakulni. Csak legyen türelmünk kivárni a teljes kibontakozást. Mindezt ékesen igazolják szűkebb pátriánk, a Szilágyság utóbbi tíz hónapjának eseményei, melyek közül csak négy jelentősebbet említenék: Szilágyperecsenben a református egyházban szép új, minden gyülekezeti igényt kielégítő orgonát szenteltek 2003 karácsony havában (a nagyszebeni Peter Binder és orgonaépítő tanítványai munkája, Molnár Tünde marosvásárhelyi orgonaművész vendéjátékával), majd Zsibó és az egész magyar nemzet nagy szülöttének, Wesselényi Miklósnak állítottunk emlékművet március 14-én a zsibói református templomkertben (a zilahi Sepsi József szobrászművész munkája). Ezután ismét Szilágyperecsenben emlékeztünk a Szilágyság hőseire, akik a 20. század két világégésében áldozták életüket a hazáért. (Sajnos nagyon sokan voltak, és legtöbbjüknek a családja csak most tudott egy, csak a számukra, a templomtéren kijelölt helyen virágkoszorút elhelyezni, és így újra elsíratni őket, a már említett Sepsi József szobrászművész alkotta turulmadár szárnyai alatt.)

A zsibói Wesselényi-szobor

Szilágyságban is idén állított turulmadaras emlékművet a két világháborúban elesett hőseinek, a kolozsvári Lőrincz Lehel szobrászművész alkotását. A művész igen ismertté és elismertté vált a Szilágyságban, mert a szilágysomlyói Báthory István és a szilágylomperti Ady Endre mellszobrok után idén egyszerre két alkotását avatták fel megyénkben: a már említett szilágyságosít és a szeptember 5-én Krasznán leleplezett Petőfi Sándor emlékművet.

Végül ismét egy szilágyperecseni eseményt kell megemlítenünk, ahol ugyancsak szeptember 5-én, a helybeli 1905 óta működő baptista közösség egy 700 férőhelyes imaházat avatott fel számos hazai és külföldi, a helységből elszármazott vendég, megyei és országos előljáró, politikus jelenlétében.

Gondolom, mindezen események ékesen bizonyítják, hogy az erdélyi szellem tényleg kiszabadult a palackból, él és alkot. Persze, számos más eseményt is felhozhatnánk

ennek alátámasztására, főleg a különböző kulturális szervezetek folyamatos és sikeres működését: Báthory Alapítvány, Pro Zilah, Pro Kraszna, Pro Kémer, Pro Szilágyság, Szilágyság Társaság, Kádár Géza Népfőiskola, Katakomba Társaság, Tövishát Társaság, EMKE, EME-Zilah és környéke, zsbói Wesselényi Társaság, IPPART, Zsoboki Alkotótábor, sztúnai Szentimrei Alapítvány és még sokáig sorolhatnók. Ha valaki be akarna kapcsolódni az eseményekbe, még bőven lesz ideje az idén is: október közepén lesz a Zilahi Napokon a Szüreti bál, az EME-Zilah és kör-

nyéke tudományos ülésszak (Szilágysomlyón és Zilahon) és december 4-én a 15. Zilahi Nemzetiségi Fesztivál, melynek keretében a Kádár Géza Népfőiskola előadássorozatába is betekinthetünk.

Reméljük, hogy ez a lendület sem itt, sem más helységeken sem törik meg és vendégül láthatunk több rendezvényünkön.

Baráti tisztelettel köszönt mindenkit,

GÁSPÁR ATTILA

Horvát sors a mai Bánságban

Kötetlen beszélgetés Ft. Dobra Péter krassócsörgői plébánossal

Orsován, a Caritas Szervezet által szervezett dunai hajóúton ismertem meg. Tréfás, közvetlen beszédmodoráért a társaság tagjai körülültek és nagy érdeklődéssel figyelték minden szavát. Már akkor eldöntöttük, hogy nemsokára szolgálati helyén fogom felkeresni és időt fogunk szakítani egy hosszabb beszélgetésre, interjúra.

Temesvárról Resicabányáig vonattal utaztam, ott, az állomáson kocsival várt. Az utunk Resicabányától a dombok között Krassócsörgőig csodálatos volt, Svájc szépségével vetekszik. A kristálytiszta levegőt meg szinte harapni lehetett. A frissen felújított paplakba érkezve, azonnal munkához is láttunk.

– *Mióta élnek horvátok e vidéken és hogy került ide?* – kezdtem el a beszélgetést.

– Horvátok – bizonyára kevesen tudják – immár 600 éve laknak ezen a vidéken. A birtokainkban levő adatok szerint őseink Zsigmond király uralkodása idején, 1393 táján jöttek ide. Horvátország határmenti vidékéről érkeztek, amelyet a törökök már évek óta szorongattak, betörték, dúltak, raboltak, később el is foglaltak. Ezek az őseink Lipa, Rékás, Karánsebes és más helységeken telepedtek le. Velük jöttek a boszniai ferences barátok is, akiket már Nagy Lajos (1342–1382) király is hívott.

Egy másik horvát hullám Hunyadi János temesi főkapitánysága idején (1434–1443) érkezett Boszniából, amelynek nagy területét a törökök meghódították. Ezek a csoportok a török hódítás elől minél feljebb húzódtak a történelmi Magyarország területére és ide, a mai Krassó-Szörény megyébe, a Karas völgyébe telepítet-

ték le őket. Nevünk is innen származik: krassovánok... Egy harmadik hullám a tragikus végű mohácsi vész (1526) után telepedett ide a Bánságba, amikor a törökök az egész Horvátország területét el akarták – sikertelenül – foglalni. Bizonyára azt is kevesen tudják, hogy ezek a horvátok szinte a csodával határos módon – talán éppen szegénységük miatt – túléltek a történelem sorscsapásait, még a török uralmat is. Míg a Bánság lakossága 1552–1716 között szinte teljesen kipusztult, addig e horvát falvak túléltek e vészteljes időket... Mai napig is megőrizték nyelvüket, katolikus vallásukat, szokásaikat, valamint jellegzetes és csodálatosan szép viseletüket. Nem olvadtak be a környező népekbe, hisz féltően óvták gyermekeiket a vegyes házasságoktól. A hét falu lakói maguk között házasodtak. Ha történetesen mégis más nemzetiségű asszony került a házba – ami elég ritkán fordult elő –, kötelezően horváttá vált ezekben a falvakban illetve családokban...

– *Mikor, hol született, milyen családban, hányan voltak testvérek?*

– 1952. május 11-én születtem Krassóváron, a Krassó-Szörény megyei horvát falvak legfontosabb településén. Édesapám földműves, édesanyám háziasszony volt. Családunkban – míg nagyszüleim idejében 5-6 gyerek volt a módi – már érvényes volt a német betelepítés révén elterjedt szokás: „keves gyerek, nagy vagyon”. (Hogy az a kevés föld, ami van, ne aprózodjon tovább!) Csak ketten vagyunk testvérek, egy nővérem van. Édesapám sem tudta eltartani családját itthon, ezért hasonlóan a környékeliekhez, ő is Resicabányára járt be dolgozni,

Ft. Dobra Péter

míg az édesanyám nyakába szakadt a neveltetésünk és a háztáji gazdaság gondja-baja. 1945 után e vidéken nem alakultak kollektív gazdaságok, hisz az itteni föld elég gyenge minőségű. Szilva-, cseresznye-, alma- és körtefák teremnek e vidéken. Az emberek zöldségféléket, krumplit, kukoricát termelnek és itt-ott egy kevés búzát is. A házak melletti gazdaságban pedig szárnyasokat, disznót, tehenet, lovakat és juhokat tartanak.

A falu minden férfitagja Resicabányára ingázott 1990-ig, azóta a helyzet megváltozott. Az idősök, a kombinát egykori munkásai, ma nyugdíjasok. A fiatalok nem maradtak helyben, hisz a horvát-szerb háború befejezése után beindult az a folyamat, amely során az itteni horvátok – problémamentesen – kettős állampolgársághoz és horvát útlevelhez jutottak. (Ezt előbb Zágrábban, majd később Bukarestben a nagykövetségeken intézhették, az utóbbi időben maga a konzul jön személyesen ide közénk, hogy átvegye az iratokat és hogy átadja az útleveleket). Ezekkel az útlevelekkel aztán az itteniek vízum nél-

kül utazhattak a schengeni övezet országaiba, ahol legalísan munkát is vállalhattak. Ennek a dolognak anyagi haszna is van, hisz az itteniek ezáltal Horvátországban, Németországban, Ausztriában és más országokban is dolgozhatnak és keresetüket itthon költhetik el. Ez kb. 800-1000 eurót jelent, ami nem elhanyagolandó jövedelem. Az utóbbi időben a férfiakon kívül a nők is munkát vállalhatnak, nagy a kereset irántuk, főként idős személyek mellé alkalmazták őket. Ez alatt idehaza a gyerekekre a már nyugdíjas nagyszülők ügyelnek fel. A megújuló régi és az épülő új házak előtt egy-egy luxusautó látványa már nem ritka...

– *Plébános úr, hol végezte iskoláit és teológiai tanulmányait?*

– Az első nyolc osztályt szülőfalumban, Krassóváron végeztem horvát iskolában. Ezt úgy kell érteni, hogy csak az I–IV. osztályban tanultunk horvátul, az V–VIII. osztályban már minden tantárgyat románul tanultunk, emellett hetente volt két-három horvát nyelv- és irodalomóránk is. Voltak már próbálkozások, hogy minden tantárgyat horvátul tartsunk, de azzal állították le, hogy nincsenek megfelelő tankönyvek számunkra. Később a szakminisztérium nem engedélyezte a Horvátországból érkező tankönyvek használatát ennek a „csak” 7000 lelket számláló horvát kisebbségnek, és minden maradt a régiben. 89 óta még a hitant taníthatom horvátul az iskolában. Mi valamennyien jól megtanultunk románul, a beolvasást pedig az itteniek felfogása eddig sikerrel megakadályozta. Inkább mi olvastottunk magunkba idehazasodott, idenősült más nemzetiségieket. Jó példa erre elődöm is, Husztik István plébános, aki bár magyar volt, jól érezte magát itt és jól megtanult horvátul...

A nyolc osztály elvégzése után a Gyulafehérvári Kántoriskola következett. Bár nem tudtam magyarul, már az első évben sikerült megtanulnom, és vele párhuzamosan megkezdtem a német nyelvtanulást is. 1971–1977 között szintén Gyulafehérváron folytattam tanulmányaimat a Teológiai Intézetben. 1977-ben Jakab Antal, akkori segédpüspök szentelt pappá a Gyulafehérvári Székesegyházban. Első misémre szülőfalum templomában, Krassóváron került sor.

Krassóvári horvátok a 30-as években (Balogh Ernő felvétele)

– Mikor döntött a papi pálya mellett, hogyan alakult ki önben az elhivatottság érzése?

– Ismerni kell az itteni horvát közösség ragaszkodását nemzeti-ségéhez és vallásához. A mieink összetartóak és vallásosak. Itt még létezik a család összetartó ereje, mai napig is sok az a ház, ahol három generáció – nagyszülők, szülők, gyerekek – él egy közös fedél alatt. Ebbe a közegbe születve, már kora gyermekkorban – még ministráns és hittanra járó korszakban – egyfajta csodálatot éreztem a papi hivatás iránt. Mély nyomot hagyott bennem a horvát vidék búcsújáró helyére, Máriacsiklovára való zarándoklatunk, ahova e falvak minden tagja évente, július 1-e és 2-a között egyemberként vonult. És micsoda dicsőség volt, ha nekünk gyerekeknek is ideadták szüleink a templom zászlait vagy szentképeit, hogy 2-300 méterig vihessük. Ezek kitörülhetetlen élmények, emlékek, amelyek aztán biztosan vezettek a papi pálya felé.

– *Melyek voltak papi pályájának eddigi állomásai, hol kezdte hivatását?*

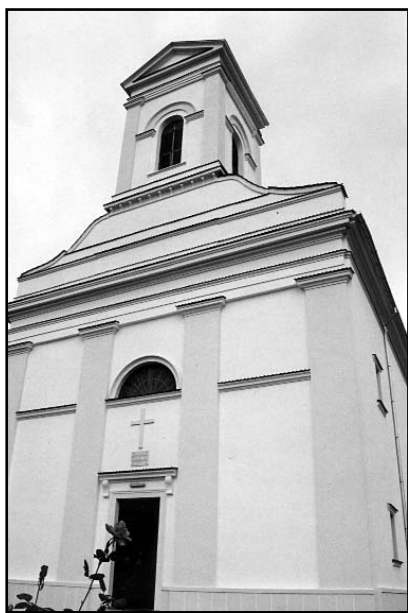
– Resicabányán két évig voltam káplán. Elöljáróm Msgr. Lackner Paul esperes-plébános volt, aki köztisztviselőnek örvendett. Erélyes, szigorú, ugyanakkor érzékeny, csupa szív ember volt. Tőle igen sokat tanultam, főként azt, hogy hogyan lehet sokat dolgozni, sikerrel, eredmény-nyel. Resicabányán sikerült a német és a magyar nyelvet gyako-

rolnom. Innen utam Temesszlátinára vezetett, e románok és néhány német család által lakott katolikus településre. Itt 11 évig szolgáltam plébánosként 1979-től 1990-ig. 1990. április 1-től végre teljesült vágyam és szinte hazakerültem, néhány kilométerre szülőfalumtól, Krassócsörgőre, e horvát településre. Hozzám tartozik még Vizes – szintén horvát falu – és Dognácska. Jelenleg az 1700 hívből 1520 horvát, 170 német és 10 magyar. A magyarok és a németek Dognácskán laknak.

– *Hogyan szokta tartani az istentiszteleteket, mikor és milyen nyelven? Milyen ezeknek a miséknek a látogatottsága?*

– Minden reggel 8 órakor itt Krassócsörgőn tartok misét, májusban és októberben pedig este 8-tól is. Vasárnaponként 10,30-tól Vizesen, 12-től Krassócsörgőn horvátul, németül pedig délután 5 órától Dognácskán. Egy-egy ilyen vasárnap kb. 50 km-t teszek meg, de úgy érzem, nem hiába, híveim megtöltik a templomot, 5-600-an is szoronganak a padokban. Még Dognácskán is, ahol 180 hívem él, minden vasárnap legalább százan hallgatják az Igét. Nemrég a dognácskai plébániára vonult vissza Ft. Ebenspanger Ferenc nyugdíjas plébános, aki ellátja ezt a tőlem távol eső plébániát. Most már csak olyankor megyek én, amikor elutazik vagy gyengélkedik.

– *Plébános úr, melyek papi pályájának eddigi megvalósításai, sikerei?*

A krassócsörgői katolikus templom

– Egy pap életében az anyagi sikernél sokkal fontosabb az erkölcsi, a lelki. Az eltelt évek alatt hat fiataalt segítetttem és irányítottam a papi pálya felé, és megvolt az elégtétele, hogy felszentelt papokként láthattam viszont őket. Öten temesszlatinaiak: Mutiu Petru, Dirschl Johann, Gotlieb

Mates, Dirschl Mates és Neagu Martin. Valamennyien megállják helyüket, büszke lehetek rájuk. Ma is tartjuk a kapcsolatot, sőt jó barátok vagyunk. A hatodik fiatal Patasan Gheorghe, krassócsörgői horvát fiú... Emellett mindig nagyon fontosnak tartottam, hogy a lelkész egyben az egyházi javak jó gondoka is legyen, és a lehető legjobb körülmények között tartsa meg és adja tovább a rábízott javakat. Ezért már a kezdet kezdetén Temesszlatinán nekiláttam – előbb a paplak, később a templom – külső és belső javításának. Emlekszem, meghirdettem, hogy nekilátok a munkának és segítségre van szükségem. Másnap, rajtam kívül két vakációzó teológus, a Dirschl testvérek – Johann és Mates – jöttek el segíteni. Hárman elkezdtek a munkát és egész jól haladtunk. A falubeliek látva, hogy papjuk nem idegenkedik a kétkezi munkától sem, lassan-lassan szállingózni kezdtek, míg komoly csapat nem alakult belőlük. Az emberek segítségével hasonlóan jártunk el Ószadován is, újrifestettük a templomot és bekerítettük a temetőt. Amióta Krassócsörgőn vagyok, itt is állandóan építkezem. Előbb rendbehoztam

és lakhatóvá tettem a paplakot, majd kijavítottam és bekerítetttem a templomot. Nemrég a templom ajtaját cseréltük ki erős, díszes tölgyfaajtóra, emellett betonutat öntöttünk, hogy a templom udvarán levő szentséget is könnyen érjék el a hívek. 2001-ben sikerült teljes egészében renováltatnunk a krassócsörgői plébániatemplomot, míg idén, május elején kezdtük el a másik filia, Vizes templomának külső felújítását. Megfeszített munka folyik ott, hogy még a tél beállta előtt befejezhessük a munkálatokat. Mindig mesterkedünk valamiben, minden javítási-szépítési munkát elvégzünk, hogy a krassócsörgői templom – amely Krassó-Szörény megye legnagyobb temploma (épült 1843–1846 között), és amely 1996-ban ünnepelte felépítésének 150-ik évfordulóját, méltóan nyújtson itt a végeken, Istennek és a horvát híveknek hajlékot...

– Köszönöm a beszélgetést, felelősségteljes és építő munkájához erőt, egészséget és sok sikert kívánok.

BOÉR JENŐ

Brassai-hét harmincötödszörre

Kolozsvári – de talán erdélyi viszonylatban is – a Brassai Sámuel Gimnázium úttörőként kezdeményezte egy tanévvégi iskolahét szervezését 1970-ben. 1990 után a legtöbb tanintézet rendszeresítette az iskolanapokat. Ilyenkor kerül bemutatásra mindaz, amit egy év alatt sikerült megvalósítani, ilyenkor nyer a szélesebb közönség betekintést az iskola életébe, s a ballagásra készülő diákok ilyenkor összegezhetik akár évtizedes iskolai kötődésük eredményeit, emlékeit. Hagyományosan a Brassaiiban ez az ünnepi hét május utolsó teljes hetére esik, régebb a ballagás zárta az eseménysort, aztán a tanévzárás áttolódott június közepére, azóta a torockószentgyörgyi zarándoklat és kirándulás lépett elő záró mozzanattá.

Amióta a város másik két nagy tanintézete is iskolanapokat szervez, az is szempontnak számít, hogy lehetőleg ne egyidőre essék az ünnepségsorozat.

Az idei Brassai-hét műsora nagyjából az utóbbi években kialakult beosztási rendet követte, természetesen itt-ott új mozzanatokkal fűszerezve. Szokásos módon a május 24-i, hétfői nap műsora volt a legzsúfoltabb. Pontosan fél 11-kor az előcsarnokban került sor a megnyitóra. Az iskola Bazsó Dombi Ferenc vezényelte kórusának számai keretették az ünnepséget. Szabó Árpád unitárius püspök

méltató szavai után Bethlen Gábor fejedelem intelmeit idézve Kósa Mária igazgatónő mondott megnyitó beszédet. Az idén a tanfelügyelőség is képviseltette magát: Mariana Dragomir főtanfelügyelő-helyettes üdvözlő szavai következtek. Szintén köszöntőt mondott Kerekes Sándor, a megyei tanács elnöke. Az előcsarnok két mellszobrának megkoszorúzása az idén is a hatodikosokra hárult. Nevükben Rostás Kriszta beszélt, s az első Másody Lilla is szavalt. Délben 12-kor a házsongárdi Brassai-sír megkoszorúzásánál a hetedikesek jeleskedtek: Jancsó Hajnal Reményik-verset szavalt, e sorok írója pedig Brassai nyelvtudását és nyelvtanári munkásságát kiemelve mondott emlékbeszédet.

A kora délutánt a megnyitók sora foglalta le. Kocsis Ildikó rajztanárnő V–VIII-os tanítványainak rajzait állította ki a 42-es teremben. Az igazgatónő megnyitó szavai után sor került a legügyesebb, tehetségesebb diákok díjazására. A tíz díjazott közül az V. C-ben tanuló Antal Botond első díjas nevét említjük. Mint kiderült, az iskola diákjai jól szerepeltek a Romul Ladea Képzőművészeti Szakközépiskola, a tordai Petőfi Társaság valamint a Mucart vállalat rajzversenyein is. A következő megnyitón szintén az igazgatónő beszélt, őt követte a kiállítást rendező Kovács Ildikó, iskolánk nyugalmazott rajztanára.

Összegyűjtötte az egykori Unitárius Kollégium rajz-oktatással kapcsolatos dokumentumait, tárgyi emlékeit, s ezeket állította ki. A könyvtárban kettős megnyitót tartottak: Málnási Ferenc nyugalmazott magyartanár régi köri tevékenység eredményeként a romániai magyar irodalom mintegy 40 jeles személyiségétől kapott fényképet és a kísérő emléksorokat, tanácsokat tartalmazó leveleket állította ki; Darvay Béla egykori fizikatanár pedig a fizika történetével és az űrkutatással kapcsolatos bélyeg- és képeslapgyűjteményét. Kása Magdolna tanárnő VI. B-sei poszterbemutatója következett: a tavalyi Brassai-hét képekben. A kisdíjak kommentálták is a maguk készítette felvételeket.

A délutáni órákat a színjátszó csoportok foglalták le. A VII. C osztályosok Nagy Emese, a IX. C-sek Miklósi Mária tanárnő irányításával angol nyelvű vídám jeleneteket adtak elő a díszteremben. Aztán az V. C-sek Oscar Wilde *The Happy Prince* (A boldog herceg) című meséjét vitték színre angol és román nyelven. A VII. C-sek Vörösmarty- és Caragiale-jelenettel léptek fel. A napot az esti tagozat megnyitó ünnepsége zárta: délután hattól megkoszorúzták az előcsarnok mellszobrait, románul Stan Alexandru aligazgató, magyarul alulírott méltatta a két személyiség, Brassai és Berde Mózsa iskolatörténeti jelentőségét.

Kedd elsősorban sportnapként tűnt ki: e napon tartották az egyes sportágak döntő mérkőzéseit. Minifociban a IV. B-sek csapata jeleskedett. Kézilabdában a XII. A-s fiúk a XI. C-seket, a IX. B-s lányok a XII. A-sokat győzték le. Kosárlabdában a XI. C-s fiúk bizonyultak jobbnak a XII A-soknál, a IX. A-s lányok pedig a X. A-soknál. A líceumi osztályok focimérkőzésén XI. C–XI. A döntőre került sor, ahol az előbbieket 4–1 arányban győzték. A győzelmeskedők érmet, oklevelet, trikót, sportzoknit és üdítőt kaptak. Néhány tanár–diák mérkőzésre is sor került: kosárlabdában a diáklányok 28–24 arányban bizonyultak ügyesebbeknek a tanárnőknél, a tanárok viszont 65–40 arányban verték meg a fiúcsapatot; röplabdában a diákcsoport győzött 3–2-es végeredménnyel. A döntők szervezésében a négy testnevelő tanár jeleskedett: Bárdos Lajos, Boda Attila, Egyed Zoltán, Kun Béla. A délelőtti folyamán volt még sakkverseny, valamint rejtvényfejtő verseny a kisebb diákoknak.

Délután három eseménysor futott párhuzamosan. Fazakas István és Simon Gábor vezetésével a tanárok tudományos ülészakát a Gelei József nevét viselő biológia-teremben tartották. Az idén mindössze ötön jelentek meg, a tanári kar létszámához mérten igen kevesen. Alulírott Brassai Sámuel szanszkrittanári munkásságáról tartott előadást, Kovács Ildikó a rajztanítás kollégiumbeli történetét idézte fel. Nagy Emese és Dani Kinga angol szakos tanárnők az egy héttel korábbi, Comenius-program keretében illusztráló svédországi látogatásukról számoltak be. Simon Gábor az iskola fizikai szertárának legrégebbi eszközéről értekezett, Újvárosi Tamás pedig a Szamos-hátság falvainak demográfiai helyzetét elemezte, a magyar egyházi műemlékek pusztulását fényképfelvételekkel is szemléltette. A Carolus Clusius tereben ez alatt folyt a „lányok vetélkedője” Révész Erzsébet mérnök-tanárnő irányításával. A hat csapat közül a VII. A-s lányok (Bodor Márta, Halász Viola, Kovács Anita) vitték el a palmát. A Fel-

vinczi György díszteremben az esti tagozatos román osztályok diákjai Milchiș Angela tanárnő rendezésében *Delavrancea Apus de soare* (Napnyugta) című darabját adták elő. Utána a IX. B-sek Karinthy-jelenete következett: A bűvös szék.

A szerdai nap is bővelkedett eseményekben. Már reggel 9-kor megkezdődött a maratonolvasás: Krúdy Gyula *Szindbád-történeteiből* olvastak fel a könyvtárban délben 2-ig. Közben már 1-től sor került a Közmag-bemutatóra. Az idei végzős XII. C osztály, az iskola első közgazdasági osztálya Páll Gyöngyvér tanárnő támogatásával indította el 2001 januárjában az ország első közgazdasági diáklapját, a Közmagot. Tizenkét számot jelentettek meg, a mostani tizenharmadik szám önálló kötet, antológia az eddigi számok legjobb írásaiból. A bemutatón az igazgató és alulírott értékelte a diáklap teljesítményét valamint az antológiát. Délután a Dávid Ferenc díszteremben Bazsó Dombi Ferenc énektanár vezetésével népdalversenyre került sor. Majd minden osztály szintjén két-három díjat osztottak ki. Különösen kitűnt Buchmüller István V., Kun Eszter VI., Varga Zoltán VIII. osztályos első helyezett. A kémikumban Péter Rozália és Hásmáson Judit kémiatanárok irányításával az idén is megrendezték A kémia szalonját, s ez alkalommal mutatták be a IX. A osztályosok szerkesztette Kémia Lap 2. számát, mely 38 oldalon, kitérő kivételben vegytani cikkeket, rejtvényeket, anekdotákat, vicceket, verseket tartalmaz. Úgyancsak ekkor került sor a X. A-sok szerkesztette 25 lap terjedelmű Holnap című természettudományos lap első számának a közzétételére. A diákok Czondi János és Iszlai Enikő szervezte tudományos ülésszakán sem tolongtak a résztvevők. Hat előadás hangzott el a természettudományok köréből, ketten novellát olvastak fel. Este a VII. C-sek az előcsarnokban divatbemutatót tartottak, majd ugyanott Miklósi Mária és Kern Henriette tanárnők IX. C-s Duodrámá csoportja Milton *Elvesztett paradicsom* és Goethe *Faust* című művéből adott elő részleteket angol illetve német nyelven.

Csütörtökön ismét a vetélkedők kerültek előtérbe. A hagyományosan Fazakas István és Vajnár János vezette Brassai-vetélkedőn az erejét összemérő öt csapat között a János Zsigmond Unitárius Kollégiumé is szerepelt. A IX-es unitáriusok bizonyultak a legjobbnak, őket a brassais X. A-sok és IX. B-sek követték. A matematika-vetélkedőn 16 csapat mérkőzött, s a VI–VII. osztályosok Minizsenik együttese győzött. A Comenius-délután a Brassai egyik sikeres tevékenységi körét mutatta be. A nemzetközi iskolai kapcsolatokat elősegítő Comenius-program keretében már évek óta eredményesen tevékenykedik a Nagy Emese angoltanárnő vezette csapat. Az öt ország partneriskoláiból érkezett gyermekrajzokat mutatták be, az országok földrajzi, történelmi, művelődési sajátosságairól rendeztek vetélkedőt, s közre bocsátották a School Nyúúúú hatodik számát. Ez a IX–X. osztályosok szerkesztette angol nyelvű diáklap 32 oldalon cikkeket, interjúkat, humoros írásokat közöl. Nagy Emese beszámolt a svédországi Umeában tett látogatás tapasztalatairól. A késő délután a XII. C-seké volt: Iszlai Enikő irányította színjátszó körök búcsúzott. Az elmúlt három év előadásából mutattak be részleteket. Este a Bogács Együttes szokásos néptánc-műsorára került sor, kivételesen nem pénteken.

Pénteken délelőtti a fordított nap keretében diá-

kok tarthattak órákat. Délben megnyílt az udvari vásár, melyen az I–VII. osztályosok árultak mindenféle apróságot, de enni- és innivalót is. Érdekességnek számított a fodrász-szalón, ahol meg lehetett nyíratkozni. Délután 4-kor kezdődött a díjazási ünnepség a díszteremben. Fazakas István töltötte be a konferanszié szerepét: rendre minden győztes csapat és jó teljesítményt nyújtó tanuló valamilyen jutalomban részesült. Az iskola magyar katedrájának javaslatai alapján kiosztották az ESÖT (Erdélyieket Segítő Ötök Társasága) díjait. A társaság képviselőjében Dezső János adta át a pénzüsszeget tartalmazó borítékokat. Kiss Réka X. A osztályos részesült első díjban. Ugyanakkor kiállították az ESÖT biztosította pénzalapból iskolánk könyvtárának vásárolt köteteket. A záró előadáson Rónai Éva vallástanárnő Óda a magyar nyelvhez című nyolc diákot bevonó színvonalas versösszeállítását és a XII. C-sek színelőadása (Slawomir Mrozek: Rókaavadászat) aratott nagy sikert. Előtte a gyérülő közönségnek alulírott – mint szerkesztő – bemutatta az iskola 2002–2003-as, 120 lapot kitevő évkönyvét, továbbá útjára indították az iskoláról szóló kis színes ismertetőfüzetet (Az 1557-ben alapított kolozsvári Brassai Sámuel Elméleti Lí-

ceum életéből) és az iskola internetes honlapját. Ezek Révész Erzsébet tanárnő irányításával készültek.

Az idén is jól sikerült a szombati torockói tisztelgő kirándulás. Két autóbusszal száz diák és öt tanár jelentkezett az útra, a diákok jutalomként, ingyenesen vehettek részt. Tíz órakor került sor a torockó-szentgyörgyi Brassai-szülőházon lévő emléktábla megkoszorúzására: Vajnár János mondott rövid beszédet. Utána a templomban Koppándi Botond unitárius lelkész, iskolánk volt tanítványa tartott rövid istentiszteletet. Ezt követően Torockóról indulva az egész társaság megmászta a Székelykő mindkét csúcsát, majd este a Jára-völgyén át jöttek haza.

A 2004-es Brassai-hét figyelemre méltó teljesítménye a sok nyomtatvány. Az immár sorozattá vált évkönyv mellett jelentkezett a School Nyúúúú hatodik száma, a Kémiai Lap második és a Holnap (természettudományi lap) első füzet. Ha ezekhez hozzávesszük a színes iskolaismertetőt és a honlapot, komoly iskolai sajtóéletre következtethetünk. Kár, hogy nincs egy iskolai szintű diáklap!

GAAL GYÖRGY

TÁNCOLNI KELL!

Sándor Csaba csíkszentdomokosi származású geológus 1965-ben született. Földrajztanár a balánbányai és a csíkszentdomokosi iskolákban. Szenvedélye a néptánc, már gyerekként célul tűzte ki annak tökéletes elsajátítását. Ma az ismeretek továbbadása, a fiatalok tánc kultúrájának az alakíthatósága foglalkoztatja.

– Mikor és hogyan kezdődött kapcsolatod a magyar néptánc, népzenevel?

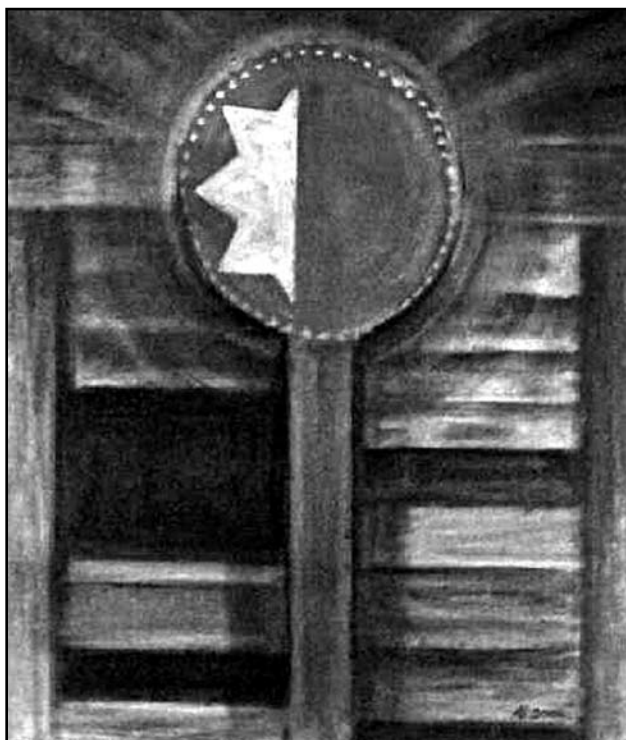
– Szentdomokoson kezdődik a történet azzal, hogy hatodik osztályban a Megéneklünk, Románia! fesztiválra készültünk. Akkoriban úgy ment, hogy minden osztálynak volt egy táncsoportja. Mikor bekerültem Csíkszeredába, nagyon hamar és nagyon fiatalon az iskola táncsoportjának tagja lettem. Kezdetben valósággal verbuváltak bennünket. Amikor rájöttek, hogy a tánc háznak összetartó és közösségformáló szerepe van, akkor kezdtek eltiltani a tánc háztól. Akkorra annyira erős volt a tánc ház iránti tudatos érdeklődés, hogy már nem lehetett megállítani minket. Kedden elmentünk tánc házba, s szerdán vitétek „perzsára”, az igazgatóság elé fejmosásra. Ez így működött 1983-ig, akkor végeztem. Felkerültem Kolozsvárra, megismerkedtem az itteni tánc házasokkal, ők a falvakat járva, tudatosan próbálták kutatni, megtanulni azt az anyagot, amit az adatközlőktől gyűjtöttek. Ekkor ismertem meg Kallós Zoltánt is.

Jó, lüktető életben találtam meg a helyem, mindjárt 84-ben. Hétvégeken falura mentünk. Lehetett az Sárvásár vagy Méra, Inaktelke vagy Palatka – vagy éppen Szék. Nagyon sokat jártunk falura, míg 1985 februárjában hivatalosan is beszüntették a tánc házat. Arra hivatkoztak, hogy a sakk-kör oly nagy igényeket támaszt, hogy nem tudják ideadni a termet tánc házra. Aztán nem is kaptunk többé helyet. Elkezdődött a „kis” tánc ház. 13-15-en voltunk, akik mindig összejártunk. Táncoltunk, tanultunk. Emlékszem,

akkor még Könczei Csilla is besegített néha, aztán leszakadt a tánc házról. Mindenki elkezdte a saját útját járni. Akkoriban a kolozsvári Három püspök téren laktunk, egy pincelakásban. Ott aztán volt olyan tánc ház is, hogy harmincan gyűltünk össze, de voltunk néha hatvanan is! Ez így ment egy évig – aztán kilakoltattak. A Szekuritáé felszólítására muszáj volt távozni. Költözködő időszak jött, havonta pakoltunk ki Bácsba, vissza Kolozsvárra. Végül a Széchenyi téren kaptunk egy lakást. Lerobbant hely volt, de megfelelt tánc háznak. Néha bejöttek a zenészek valamelyik faluból, és elváltak nálam három napig. Persze, nem lehetett elkerülni az újabb kellemtelenségeket. Az egyik tánc házba betoppant öt zsaru, és elvitt harminc embert. Utána jött egy szekus, és kezdődött a heti egy-két bejárás, a nyilatkozatírás. És újra el kellett költöznünk. Akkor már nem mertünk tánc házat csinálni. Kallós Zoli bácsinak volt egy háza Sárvásáron, rendszeresen odajártunk mulatni. A tánc ház kimentése volt ez. Miután hazajöttem Csíkba, 90-ben elkezdődött a tánc!

– Ekkor már tanár voltál?

– Nem, én geológus vagyok. Hazajöttem, és a balánbányai bányavállalatnál mérnökként dolgoztam két évet, közben a gyerekekkel foglalkoztam. Az első generáció 90-ben lépett színpadra. Nem az volt a cél, és most sem az a cél, hogy legyen egy ütőképes tánc csoport. A felcsíki falu életéhez hagyományosan hozzátartozott a tánc. Csak akkor tudjuk elmondani, hogy ezt visszaállítottuk (mesterségesen), ha megszületik rá az igény. Ezt nem lehet úgy, hogy leülök, és elkezdek az ifjúságnak táncot tanítani, mert hiányzik az a természetes tűz, amit gyermekkorból kell továbbmenteni. Ki kell alakulnia az igénynek, a fiatalnak éreznie kell az ízt annak, hogy egyet táncoljon, hogy egy istenigazit mulasson. Ha ez az igény megszületik, akkor abban a helyben válaszolni kell rá.

Adorján Ilona: Oromzat

– Van-e lehetőség arra, hogy a népzene és a néptánc visszakerüljön abba a szerepkörébe, amiben évtizedekkel előbb volt? Egyáltalán szükség van-e erre?

– Idén (és tavaly is) azt tapasztaltam az egyes gyermekcsoportoknál, hogy kezd kialakulni a népzene, a néptáncra való fogékonyság, igény. Azt hiszem, megértem azt a pillanatot, amire mindig is vártam. Ha meg tudom tartani ezt a jó nagy létszámú csoportot, amellyel most dolgozom, akkor ebből a csoportból egy erős generáció lesz. Az életformát nem lehet visszaállítani, mert sok minden megváltozott. Egyfajta pozitív érzékenységet a népi kultúrkör – a népszokások, -táncok, népdal – iránt nehéz kialakítani.

– Kizárólag önképző módon szerezted tánc tudásodat?

– Természetesen. De ezzel kapcsolatban van egy rossz élményem is. 1992-ben felvételiztem Budapesten a Balettintézet néptánc szakára. Nem azért nem vettek fel, mert nem voltam felkészülve kellőképpen, hanem azért, mert nem volt ott időben a megfelelő ajánlólevelem. Az ajánlólevél persze megérkezett, de akkor már késő volt. Nem az embert mérik – hanem a kapcsolatait. És akkor gondoltam magamban, hogy nem baj, mert akkor a saját népemet fogom saját tudásom szerint okítani. És valami ilyen érzéssel vagyok azóta is.

– Térjünk vissza a gyerekekkel való munkához! A kiforrott táncsoportokkal: a csíkszentdomokosi Elevenekkel és a balánbányai Ördögborda együttessel külföldi meghívásokat kaptatok. Hogyan történt ez?

– Nagyon nehéz volt az ismeretlenségből kilépni. Az első nagy sikerünk 1996-ban, Csíkszeredában volt, amikor ötven gyerekkel léptünk színpadra. Az előadás spontánra sikerült, a gyerekek a saját tudásukra voltak hagyva. Volt, aki elrontotta a táncot, volt, aki leesett a színpadról, de visszazökött, és

táncolt tovább. Hatalmas sikert arattunk. A második nagy sikerünk Debrecenben a magyarországi gyermek néptáncsoportok Szomszédolás 1999 elnevezésű szemléjén volt. Utána minden évben legalább egyszer turnéztunk külföldön: eljutottunk Dániába, Szlovákiába, részt vettünk Budapesten a Magyar Gyermekek Néptánc-antológiáján.

– Milyen elveket követesz a gyerekek oktatásában?

– Az én víziómban a gyerek a saját táncát ismerje meg, érezze jól magát benne. Tanuljon meg más táncokat is, ismerjen táncokat bármely régióból, de a saját tánc maradjon meg benne anyanyelvi szinten. Ezért az adagolással vigyázni kell. A felcsíki táncrenddel párhuzamosan mehet a moldvai és a gyimesi is. Ha így tartom a lányt, akkor az felcsíki, ha úgy tartom, akkor gyimesi. Ha bal kezemen van a lány, akkor a jobb kezem szabad, s azzal csapásolhatok. Gyimesben nem csapásolnak, akkor mehet a lány a jobb kézre. Táncoltunk már szatmári táncokat is, mind a szentdomokosiakkal, mind a balániakkal, de nem megy. Másrészt... éppen most vannak abban a korban, amikor felfedezik a rockzenét. Láttam, hogy valamit lépniem kell, mert ha nem, akkor elveszítem őket. „Gyertek – mondtam –, állítsunk össze egy olyan március 15-i műsort, amibe beteszünk mást is, mint a népzene!” Így volt ez idén a Magyar Golgota koreográfiájával.

– Ez nem kimondottan népzeneire írt koreográfia.

– Néptáncanyagból vett lépések, figurák. Népzene – más zenével ötvözve. Ez a darab semmiképp sem felhívított mű. A feldolgozott, áthangszerelt zenének megvan a maga határozott mondanivalója. Végkicsengés: megbeszéltük a gyerekekkel, és arra a következtetésre jutottunk, hogy jó ez, és szép, de vissza kell térnünk a néptánchoz. És ezt nem én kellett elmondjam, hanem ők mondták ki. Igaz, én is szívesen hallgattam!

– Miért kell visszatérni a nyers néptánchoz? Nincs esetleg az áthangszerelt változatnak nagyobb közönsége?

– A miértje a dolgoknak sosem elfelejtendő. Egyszer gyűjtést szerveztünk, eljött egy idős pár is, 91 éves volt a bácsi. A kicsi feleségével egymásra és a botra támaszkodva jöttek. „Az isten megfizeti, álljanak fel, kettőt táncoljanak” – kérleltem őket. Az öreg azt mondta: „Nem látod-e, fiam, hogy lépni se tudok?” „Nem számít, csak táncoljon.” Amikor letette a botot, s az öregasszonyt megfogta, aztán megtette az első pár lépést, abból én már rengeteget tanultam. Az olyan dolog, hogy csinálhatsz akármilyen nagy koreográfiát, akkor is ezek a világrengető dolgok. A tánc szerepében a koreográfia csak alkalmazott valami. A táncnak megvan a maga bensőséges szerepe: belső feszültségeket, érzéseket fejez ki, problémákat old meg. Mi rákacsintgatunk az átdolgozott formákra, megmutatjuk, hogy azt is meg tudjuk csinálni, aztán gyorsan visszatérünk a helyünkre.

– A Magyar Golgota nézése közben van a nézőnek egy valamiféle nagyságérzése. Hogy van a koreográfus ezzel?

– Én a bemutatókat végig szoktam sírni. Rengeteg munka van egy darabbal, de amikor összeáll, és a nézőnek az az érzése, hogy megérte ez a darab, akkor én is ugyanarra gondolok. Megérte.

KURKÓ ANNA

Káli Napok – Káli Vigasságok a Hargita Együttessel

Kellemes meglepetésként érte a Hargita Nemzeti Székely Népi Együttest a nemrég lezajlott, első alkalommal megszervezett Káli Napok – Káli Vigasságok rendezvénysorozat. Kékkút egy alig hetven fős kisközség, olyan rendezvénynek adott életet, amely bátran megállhatná a helyét több nemzetközi fesztivál viszonylatában is. Az esemény a magyar kultúra népi gyökereit hivatott megjeleníteni a lehető legszínesebb módon.

A határon onnan és innen egyaránt olyan kézművesek, hagyományőrzők, mutatványosok, táncosok, lovas íjászok, bábosok, énekmondók és zenészek vettek részt, kik tudásuk legjavát nyújthatták. A programok rengeteg ember érdeklődését keltették fel, mondhatni méltán, ugyanis minőségi és szórakoztató műsoroknak lehettek tanúi. Kihasználva a helyszín történeti, természeti és építészeti adottságait, ezeket összehangolva az előadások élménygazdag és látványos jellegével, élvezetessé tették a történeteket minden nemű és korú érdeklődő számára.

Hogy az öröm hangulata alapvonása volt az eseményeknek, arról a Hargita Együttes táncosai számoltak be a rendezvény végétől.

Elmondásuk szerint a varázslatos környezet és a helybeliek önzetlenségig menő segítőkészsége, a közönség értékelő tapsai együttesen remek hangulatot teremtettek. A jó kedély a rendezvény végéig kitarított, ott tartózkodásuknak egy hete szinte perceknek tűnő gyorsasággal száguldott tova. Hozzá kell tenni, hogy az együttes örömmel teli óráinak fő rejtélye talán az volt, hogy rövid idő alatt a közönség kedvenceivé váltak, mondhatni a rendezvény főszereplői státuszába emeltettek. Ez utóbbi, habár a kellemes meglepetések közé sorolandó, mégiscsak annak volt köszönhető, hogy derekasan részt vettek a menetközben folyó szervezésben. Többek között az együttes nevéhez fűződnek a naponta, délelőtt és délután tartott táncoktatások, az esténként megszervezett táncházak, ehhez kapcsolódott még egy sikeres folklórműsor előadása is a népes közönség előtt. A rendezvényen minden bizonnyal – különben tapasztalhatóan – nem csak magyar ajkú személyek vettek részt, ami a magyar népi kultúra népszerűségét és vonzó voltát igazolja.

Tovább faggatva az együttes tagjait, elmondták, hogy bizony az öröm mellett a fáradtság is jellemezte ott tartózkodásukat, idézve: „Hatalmas volt a fáradtság, reggel kilenctől a hajnali órákig tartott számunkra a program, de nem bántuk meg, végig uralkodott a jó hangulat és a baráti terefere.” Arra a kérdésre pedig, hogy mi volt a titka az együttes kitüntetésének, a közönség szimpátiájának, azt válaszolták, hogy leginkább az együttesre jellemző hitelesség, a közönséget megszólító interaktivitás, az eredetiség és a táncban rejlő öröm hangulatának az átadásában érhetőek tetten az okok: „Nagyon sok emberrel megismerkedtünk, a rendezvény végéig egyre csak jöttek hozzánk az emberek, érdeklődtek és barátkoztak velünk, s tényleg sok jó cimborát szereztünk magunknak, akikkel együtt táncoltunk, szóra-

koztunk és sokan közülük még a munkánkat is segítették.” A kékkúti polgármester, Jancsó Gábor végig az együttessel együtt volt, végül az együttes egyik táncosa még egy bicskát is kapott tőle ajándékol elismerése jeléül. Erre mondták többen mosolyogva, hogy no ezt is meg kellett élnünk: „hogy magyar adjon székelynek bicskát!”

A Balaton partján is szólt a muzsika, táncosok és nyaralók együtt táncoltak a medvés dallamaira. Bizony ritkán eshetett meg a Balatonnal eddig, hogy igazi székely lányok és fiúk, veretes magyar muzsikaszóval és táncal fodrozzák őt meg.

Sikeres kékkúti szereplésével az együttes méltán lehet elégedett, a visszajelzésekből ítélve, a jövőben is megszervezésre kerülő Káli Napok – Káli Vigasságok rendezvénysorozatra a szervező helybéli önkormányzatok szeretettel visszavárják, természetesen az együttes örömmel vissza is látogat majd.

A jövőben közös egyhetes néptánc tábor megvalósítását tűzte ki célul a kékkúti önkormányzat és a Hargita Nemzeti Székely Népi Együttes.

NYULAS FERENC

Nagy Dániel: Tyúkol

Túlélési tábor?

IPPART, nyolcadszor

– Mi a titka ennek az alkotótábornak? Erről beszélgettünk két résztvevővel, Szabó Áttilával és Adorján Ilonával.

– Sz.A.: Elég nehezen indult el. Én például nehezen találtam meg a helyemet. Nehéz volt megtalálni ebben a környezetben azt a bizonyos témát, ami érdekelt. Nincsenek fix témáim, amelyek helytől függetlenül bármikor elővehetők. Formákat, motívumokat kellett keresnem. A harmadik tábortól kezdve minden megváltozott, attól kezdve ráéreztem a falusi táj ízére, megtaláltam azt, ami érdekelt.

– A.I.: Én csak a második évben jöttem az alkotótáborba.

– Sz.A.: Első évben csak egyetemisták vettek részt ebben.

– A.I.: Igen, engem is így hívtak meg. Közel áll hozzám ez a környezet, innen ihletet lehet meríteni.

– Voltak-e olyan dilemmáid, hogy a tájjal mit lehet kezdeni, hogyan lehet egy régi témát ezen a helyen alkalmazni?

– A.I.: A táboroknak sosem volt kötelező témája, akár otthonról is hozhattam volna munkát. Ez sok esetben meg is történik. Azonban én úgy dolgozom, hogy helyben, abból a világból építkezem, ahol vagyok. Ippon és itt, Kárásztelkén is szerettem a padlásra ücsörögni, annak a csendjét visszaadni. Azok a dolgok, amik a padlásra vannak, nekem sokat mondanak, érzésvilágot töltenek meg tartalommal, és ez a munkáimon is látszik valahol. Kárásztelkén kipróbáltam még egy dolgot. Tehát azon belül, hogy tárgyakat most is nagyon szeretek bemutatni, igazi valóságukban visszaadni, most ezen az úton egy kicsit megálltam, mélyebb szintekre ástam, és motívumokat vettem elő, azoknak a szimbolikáját próbáltam hozzáadni az alkotási folyamat során, a fizikai valóságot mintegy kiegészítve. Idén a szív és a csillag volt a fő motívumom – persze, ez hagyományos szimbólumrendszer, de nagyon kevés

Nagy Dániel: Önarckép

színnel és némi átkomponálással érdekes dolgokat lehet ebből az egyszerű világból is kihozni.

– Mint helyszín: miben másabb Kárásztelke, mint Ipp? Van-e itt valami jellegzetes, ami miatt itt jobban, másképp lehet alkotni? Milyen a helyi közösség?

– A.I.: Itt a magyar nyelv egyedülálló. A tárgyak, a népi motívumok maradnak, de a magyar építéset, magyar környezet számomra fontos a szimbólumrendszer miatt. Bár Ippon is benne voltunk egy ilyen szimbolikus térben, tehát ha nagyon akartuk, akkor a magyar motívumokat ott is meg lehetett találni.

– Sz.A.: A környezet máságát én nem csak ebben látom. Ipp inkább sík vidék, itt, Kárásztelkén viszont olyan dombok, kanyarulatok vannak, amelyek jellegzetes ízt adnak a tájnak. Ez nagyon jó hely azoknak, akik tájképezni szeretnek. De van más is. Ha megnézed a tűzfalakat a házak elején, azok faragott fából vannak, jellegzetes a motívumkincs. Kárásztelkén kissé jobban megmaradtak, megőrződtek a népi jellegzetességek: házak, motívumrendszer, régi formák stb. Ippon sokkal több az új ház például, namármost, nézzünk körül Kárásztelkén! Ne menjünk messze, maradjunk a Csepei kúriánál! Szemben a döngölt padlójával, régi parasztház, aztán itt van karnyújtásnyira a művészek számára kimeríthetetlen kincsesbányaként funkcionáló motívumkészlet: a padlás, a csűr tele van régi dolgokkal.

Szabó Vilmos: Tájkép

Bíró István: Régi ház Kárásztelkén

– Csakhogy a mostani tárlatot végignézve elmondható, hogy nemcsak ez a régi világ jelentkezik nálatok, hanem van egészen a szürrealizmusig elhajló munka is, méghozzá elég sok.

– A.I.: Vannak kollégák, akik nem itt készítik el munkáikat, egyesek éppen számítógépen készítik el munkáikat, otthon.

– Hogyan választjátok ki a meghívottakat? Van egy kupaktanács, és eldöntitek, hogy idén ezt és ezt hívjátok meg? Mert a források végessége miatt nyilván egyre kevesebb művész vehet részt a táborban...

– Sz.A.: Csepeiék ki tudják számítani, milyen háttére lehet anyagilag ennek az egész alkotótábornak, és akkor ahhoz mérten szólnak művészeknek, hogy jöjjenek. Voltak már olyan táborok is, hogy Magyarországról is jöttek meghívottak, de leggyakrabban hazaiak érkeznek.

– Az elején említetted, hogy főleg egyetemisták vettek részt a táborban? Vannak-e visszajelzések, hogy az egyetemi közeg miképp viszonyul ehhez az alkotási folyamathoz?

– Sz.A.: Tanáraink, emlékszem, csodálkoztak: hát létezik ilyen? Pozitívan könyvelték el, hogy részt veszünk alkotótáborokban, és szerintem egy percig sem jelentett problémát, hogy ebben a folyamatban kik vesznek részt, milyen egyéniségek, és hogyan alkotnak. Ném jártak ki a táborozók közé, de a kiállításainkra, Kolozsvárra például, oda eljöttek a tanárok

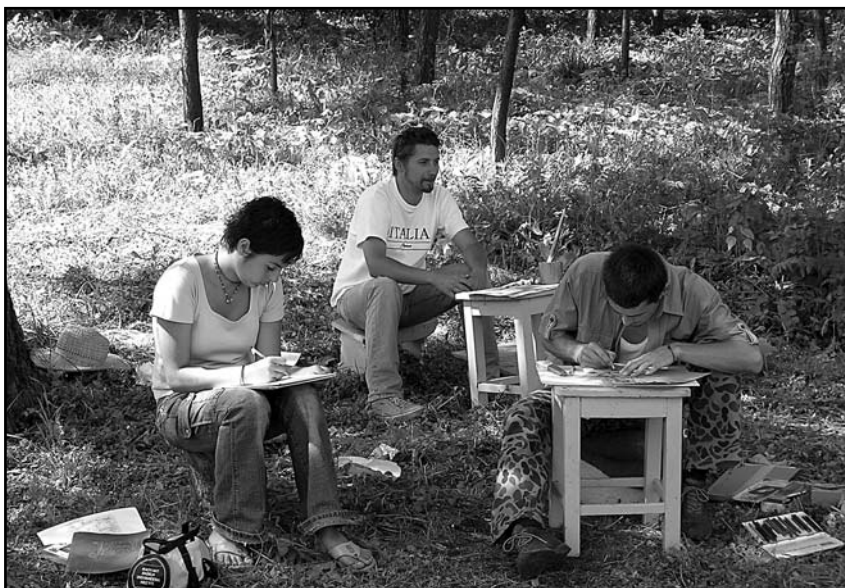
is. Megnézték a munkákat, és elmondták a véleményüket.

– Milyen a kapcsolatokatok a nagy művészeti „szakszervezetekkel”, a Barabás Miklós Céh-vel stb., van-e valamilyen szervezeti, alkotócsoporthoz tartozás?

– A.I.: Az sok, hogy alkotócsoporthoz tartozunk, inkább alkotótáborról beszélhetünk.

– Sz.A.: Igen, alkotótábor. Az alkotócsoporthoz tartozunk valami mást jelentene. Évente változnak is az emberek itt. A BMC-vel annyiban állunk kapcsolatban, hogy néhány művészársunk az ő tagjuk. Mások más egyesületek és művészeti egyesületek tagjai.

Munka közben

– Egyéni kiállítás mikorra várható?

– A.I.: Persze, mint minden művésznek, aki valamit is ad magára, nekem is az a vágyam, hogy egyéni tárlatom legyen. Csakhogy keveset dolgozom, lassan gyűlnek össze a munkák...

– Sz.A.: Szerintem nagy dolog, ha összejön a vándorkiállítás, mint eddig. Ez legalább hat hely! Ez számít, megismernek az emberek minket. Közben nehéz volna még egy-egy saját kiállítást is összehozni. Ráadásul az időtényező olyan értelemben is szorít bennünket, hogy sokan tanítunk is. Ha az sikerül, hogy évente egyszer sikerül eljőnnünk az alkotótáborba, és meg tudunk jelenni a vándorkiállításokon is, Kolozsváron, Zilahon, Bukarestben stb., az már jó eredménynek mondható.

– Mi a konkrét haszna egy-egy ilyen alkotótábornak? Jönnek-e a rajongók, hogy márpedig nekik IPPART kell, vitték-e el úgy a munkákat, hogy már-már nem volt mit adni nekik?

– Sz.A.: Hááát nem, ez azért még nem fordult elő, de olyan eset volt, hogy a kiállításon elkeltek munkák.

– A.I.: Az internet új lehetőségeket nyújthat ebben a marketing-munkában. Egyrészt azok is láthatnak bennünket, tudomást szerezhetnek kiállításainkról, fellépéseinkről, akik a távolság miatt eleve nem tudhatnának, másrészt szélesebb körben ismerni fognak bennünket, és lehetséges, hogy

egy szép nap új vásárlók jelentkeznek, elektronikus úton.

– A házigazdák elég pesszimisták a tábor jövőjét illetően, hiszen a források egyre jobban beszűkülnek, és amikor adnak, akkor is olyan furcsa dolgokra, hogy helyi körülmények között képtelenség felhasználni. Például szinkronbe rendezés bérletét támogatnák... nagylelkű adakozók.

– Sz.A.: Szomorú helyzet, de nem tragikus. A források elapadása nem feltétlenül jelenti azt, hogy most abba kell hagyni az egészet, le kell zárni az IppArtot. Lehet, hogy oda fogunk jutni, hogy a művészek otthonról fogják hozni a konyhára valót. Nem hárulhat minden a házigazdá-ékra.

– A.I.: Valahol a megyei önkormányzatnak is szívégye kellene legyen a tábor léte, támogatnia kellene.

– Persze, de a megyei önkormányzat is szegény. És ekkor meg kellene keresni a gazdag ismerő-
söket, fel kellene kérni őket, legyenek már kissé mecénások! Történ-
tek-e ilyen próbálkozások?

– Sz.A.: Nem hiszem. A cso-

portból éppen ez hiányzik. Nincs egy jó menedzserünk, aki a pénzt hozná a konyhára. Valaki, aki csak a pénz után járna. Nyilván, ezt ingyen senki sem csinálja, nekünk, művészeknek-tanároknak pedig nincs időnk (és sokszor kedvünk sem) ilyesmire.

– A.I.: Maradnak a hagyományos források, a pályázati pénzek, az Illyés Közalapítvány, a Com-
munitas, Szilágy Társaság.

– Ezek a biztos pályázati források nőköm-hőköm vonalon – mindannyian ezekre a gyengécske, ám biztos dolgokra alapozunk. De egyre nagyobbak az uniós és a magán pályázati pénzalapok. Gondoltatok-e arra, hogy alternatív pályázati lehetőségek felé is jó volna tájékozódni?

– Sz.A.: Számunkra az is nagyon fontos, hogy a helyi közösség mindig is támogatott bennünket. Most ez nem pénzben értendő, hanem abban, hogy ételt-italt adtak, illetve családok-nál kaptunk szállást. Ez nagyon fontos számunkra. Ez túlélési tábor.

– Igazából akkor volna izgalmas a dolog, ha volna jókora pénz-

keret, amiből ki lehetne adni katalógusokat stb. Vagy más: normális az volna, hogy ha bejelentkezik tíz művész, akkor azoknak biztosíthatná a szervező a festéket, a vásznat.

– A.I.: Ehhez azonban sokkal nagyobb hírverés kellene. A Szilágy megyei politikusok is jobban mellénk kellene álljanak. Kedvesek, hogy szólnak néhány szót a megnyitókön, de ezt főleg magukért szólják.

– Sz.A.: Ne feledjük, hogy ezek a politikusok szoktak pályázat-íráskor ajánlásokat adni, ők lobbiznak. Ők szólhatnának oda X-nek, Y-nak, hogy adjanak nekünk pénzt, mert már évek óta jól csináljuk, amit csinálunk.

– És ezzel ismét eljutottunk az erdélyi magyar osztársadalmi rákfénéhez, és pedig ahhoz, hogy minden személyes vonalon fut, csak így érdemes tervezni. Csak-hogy ez nem normális állapot, mert értékorientált támogatási rendszerre volna szükség...

MURAD BETTY

Keresztes József: Csendélet kovácsoltvassal

Hajdu Attila: Portré

Lázadás és tragikum

Szilágyi Domokos verseiről

Az őszinteség forradalma a hatvanas évek kezdetén ment végbe az erdélyi magyar költészetben: a lírai ént addig egy elképzelt közösség helyettesítette, ennek több köze volt ahhoz a jelszószerű kollektivitáshoz, amelyet a sajtó és a szónoklatok hirdettek, mint a valóságos emberi közösséghez, kivált az erdélyi magyarság nemzeti közösségéhez. A hatvanas évek fiatal költőnemzedéke ehhez képest új személyességet hozott; kifejezésben, s főként szemléletben szakított közvetlen elődeivel. Az elvont „kollektív személyiség” után a valóságos, egyszeri alkotó személyiséget helyezte jogaiba, egyszersmind újjáalakította közösségi tudatát és kapcsolatait: a valóságos népi közösség iránt érezte felelősnek magát.

A fiatal Szilágyi Domokos is feltűnően új hangot hozott a korábbi versriportok és verspublicisztikák után: visszaperelte a líra ősi személyességét, saját világról akart vallani. Gondolati és érzelmi vívódásairól, belső küzdelmekben szerzett felismeréseiről, egy olyan fiatal művésznek az egymást keresztező élményeiről, aki a huszadik század második felében élve szerzett tapasztalatokat a történelem csapdájáról és ellentmondásairól. Annak a nemzedéknek a gondolkodását akarta kifejezni, amely soha le nem zárható történelmi élményként szorongta végig a háborút, vett tudomást Auschwitzról és Hirosimáról, a névtelen milliók pusztulásáról: amely nem tud és nem akar felejteni. És amely túlságosan sok ígéretet és fogadkozást hallott ahhoz, hogy ne a kimondott szavakon, hanem a tetteken és eredményeken mérje le a meghirdetett programok és vállalkozások értékét, eredményességét.

Az erdélyi magyarság helyzetét sem a politikai szólamok, hanem személyes tapasztalatai nyomán ítélte meg.

E történelmi tapasztalatokból eredt Szilágyi Domokos költészetének történelemfilozófiai szkepszise, amely mindig a kijelentést és a cselekvést, a programot és a megvalósulást mérte össze, és már eleve gyanakvást érzett a szép hangú nyilatkozók, a hangzatos emberbaráti szólamok iránt. Minthogy túlságosan nagy távolságot talált a szavak és a tettek között, mind erősebbé vált csalódottsága és kételye: rendeltetészerűen tragikus költő volt, nemcsak végső emberi sorsában, hanem szemléletében, lírai egyéniségében is. Ironikus játékain, polgárpukkasztó nyelvi tréfáin minduntalan átvért a mélyről fakadó, benső fájdalom. Sorsa nem óvta meg a sebektől, gyakran érezte úgy, hogy „az iszonyat lázában” kell égnie, versei között sok volt a rekviem, szavait minduntalan gyász és szorongás szötte át.

Tájékozódva és eszmélkedve fogalmazta meg kételyeit, és tett vallomást szorongató fájdalmaitól, tájékozódva, eszmélkedve jutott el a teljesebb élet vágyához is. Heves érzékenységgel élte át az emberi

élet egyszerűségének, megismételhetetlen voltának tudatát, korán felismerte: nem mindegy, hogy ezt az életet mi tölti ki. Teljesebb, gazdagabb sorsra vágyakozott, küzdelmes, nyugtalan életet akart: nem tudott volna besüppedni a köznapok szürke világába, megvetette a kispolgári lét biztos kereteit. Inkább vállalta a drámai összecsapásokat, a próbákat, a szenvedést: „minden fájást muszáj megfájni” – írta Hétmérőföldes csizma című versében. Mindentakarása és teljességvágya okozta, hogy az emberi életet, kivált saját életét örökös újrakezdésnek tekintette, s a világtól azt várta, hogy „egyszer oly burjánzó képzelettel látna a boldogság-csiholáshoz, mint / ahogy eddig a szenvedéseket gyártotta” (Hármasvers).

Ő maga mindenestre működésbe hozta saját „burjánzó képzeletét”, és az avantgárd költők jövőlátomásaihoz hasonló lendülettel és gazdagsággal idézte maga elé annak a világnak a képét, amely majd egyszer: az emberi küzdelmek végső győzelme- és jutalmaként talán elkövetkezik. A költői indulás: az Álom a repülőtéren címmel megjelent első verseskötve ennek a látomásos-profetikus jövőképnek a meghirdetése volt. Az eszmélet kételyét és a szív szorongását az emberiség jövőjébe vetett bizalom ellensúlyozta. Ahogy pályatársai, Szilágyi is reménykedett abban, hogy még csak ezután fogja kezdetét venni az emberi nem igazi története.

A klasszikus avantgárd: a fiatal Eluard, Majakovszkij, Becher és Kassák jövőbe sugárzó derűje fénylett Szilágyi Domokos első verseiben. A klasszikus avantgárd technikai érdeklődése, gépi csodáktól eredő ámulata is feltetszett, elsősorban a repülés öröme, az a lelkesítő élmény, hogy a gépi civilizáció majd talán megszünteti a távolságot a nemzetek, a kultúrák és az emberek között. A repülőgép Szilágyi-nál valóban a jövőbe teljesedő civilizáció büszke jelképe lett. Az avantgárd nyugtalansága: nemcsak a szabad forma, a merész szóképek, hanem mindegyiknél az a lázas és nyugtalan költői érdeklődés és kísérletező kedv, amely a látásmódot és a magatartást meghatározta, merőben új jelenség volt az erdélyi magyar költészetben a hatvanas évek elején. Az avantgárdnak mindazonáltal voltak sajátosan erdélyi hagyományai: Bartalis János bensőséges természetkultusza, Szentimrei Jenő szociális nyugtalansága, a fiatal Szemlér Ferenc nagyvárosi expresszionizmusa, a fiatal Méliusz József lázadó aktivizmusa alapozta meg ezeket a hagyományokat. Évtizedek távlatából az ő türelmetlen jövővárásuk és indulatos lázadásuk kelt új életre a hatvanas években Szilágyi Domokos, Paskándi Géza és Lászlóffy Aladár verseiben.

A jövőt birtokolni vágyó szenvedély csupán elmentmondásos érzés lehetett, a tragikus élmények újra meg újra beárnyékkolták az ódákat és himnuszokat. Szilágyi Domokos költészetében mindinkább a

diszharmonikus érzéseket és tapasztalatokat kifejező korszerű poétika hatott; az egymásnak feszülő erőkből próbált rendet teremteni. Arról a művészi igényről és poétikáról van szó, amelyet Bartók Béla neve jelez. Bartók a magyar költészet egész újabb rendjére gyakorolt ösztönző hatást: Juhász Ferentől és Nagy Lászlótól Ágh Istvánig és Szilágyi Domokosig. A kolozsvári költő ugyancsak felismerte, hogy a jelen embere más viszonyban van a világgal, mint a klasszikus avantgárd költője volt fél évszázaddal korábban, még az idegtépő tapasztalatok előtt. Ez a viszony kényszerűen ellentmondásosabb, feszültebb, nyugtalanabb; magába foglalja a gyász, a fájdalom, a csatlódás, a kételkedés, a szorongás mozzanatait.

Ennek nyomán ő maga is Bartókon látta ennek az új művészi magatartásnak és poétikának a mesterét: „Fából faragott fájdalom, / kőbe kalapált gyűlölet, / allegro-barbaro-jelen, / polifón álmom, ó, jövő, / rezdülj végig, / a megismeréstől a fölismerésig, / a céltudatos hűrokon” – írta Bartók Amerikában című nagyszabású, azóta is sokat idézett versében. Egy-szersmind a küzdelem etikája, a nyugtalanságokból épült nyugalom mellett tett hitet: „Keserves és hosszú az út a léttől a megismerésig, a megismeréstől a fölismerésig. / A megismerés üdvözítő módja nem a megfogalmazás, hanem a teremtés. / A fölismerése a küzdelem. / Így születik a nyugalom: nyugtalanságok egyensúlya.” A nyugtalanságok egyensúlyának elvére épült költői magatartás és poétika természetes módon teljesedett ki abban a közérzetben és lelkiállapotban, amelyet Szilágyi Domokos a láz fogalmával jelölt meg. A korlátozott, meg nem ismételhető emberi élet ennek a lázas állapotnak a törvényei szerint egyetlen szenvedélyes küzdelem lesz; küzdelem, amely az ontológiai és történelmi értelemben egyaránt szűkre szabott emberi létezés korlátait szeretné szétfeszíteni. „Bepörölni a létet az elmúlásért” – mondta a költő mintegy munkaterv gyanánt.

Ez a perlekedő, küzdő és lázadó magatartás öltött alakot nagy költői szimfóniáiban; először az Emele-tek avagy a láz enciklopédiája, majd a Haláltáncszvit, a Kényszerleszállás, a Napforduló, az Ez a nyár egyszerre lírai és epikai szintéziseiben. Az erdélyi költő valóban a küzdelmes-lázás állapot „enciklopédiáját” dolgozta ki bennük: sorra vette a modern ember érzéseit és félelmeit, a köznapok kényszerű rendjéből kitörni próbáló küzdelem változatait és lehetőségeit – e költői szimfóniák kísérletek a lázas állapot változataival. Szilágyi önmagán végezte a kísérleteket, Szabó Lőrinc-i bátorsággal és könyörtelenséggel figyelte, elemezte és ábrázolta a személyiség mélyvilágában dúló viharokat. „...egyetlen tudományom: az élveboncolás” – jelölte meg munkásságának vezérlő elvét: a feltétlen őszinteség magyarázatát.

A megismerés és a felismerés csonttörő küzdelmeiben nem ismert pihenőt, egyezkedést, mindent a végső következményekig akart végiggondolni, a felismert igazsághoz és úthoz a végsőkig ragaszkodott. Igazsága csorbíthatatlan volt, képzelete, amely felismeréseit érzékletes képekben fejezte ki, gazdag, felfekeszhetetlen és szertelen. Bátran, sőt vakmerően élt a rögtönzött logika, a nyelvi ötlet, a váratlan kifejezés eszközeivel. Tehette, hiszen tudós módon ismerte a költészet és a nyelv titkait, lehetőségeit és fortélyait. Kevés avantgárd költő birtokolta oly gazdagon a

magyar költői örökséget, mint ő: ezért lehetett hiteles kísérletező szenvedélye is; szójátékai, nyelvi ötletei, barokkos formái mögött fedezetként ott rejtett a klasszikusokon – Balassin, Csokonain, Aranyon, József Attilán, Weöres Sándoron – iskolázott költői tapasztalat.

Hagyomány és kísérletezés szerves egységére is Bartók adott példát, s általában a modern zene egy szintézist kereső irányzata. A szürrealisták látomásain és az expresszionisták lendületén nevelkedett verseibe Szilágyi természetes költői gesztussal szötte bele az ősi bájolókat, ráolvasásokat, népi imádságokat, a boszorkányperekre, Bornemisza Péter ördögi kísérteteire, a bujdosónótákra utaló szövegeket. Régi magyarság és modern költői kísérletezés természetes egységét tudta kialakítani: úgy kalandozott a világglíra frissen hódított tartományaiban, hogy megőrizte mindazt, amit a régi és népi magyar hagyomány örökített át nyelvben, kifejezésben és hangoltságban.

A kísérletező költő nemcsak azért formálja a nyelvet és a versalakot, hogy merőben új képi, grammatikai vagy ritmikai szerkezeteket hozzon létre. Nem pusztán a nyelv zenei vagy festői hatásának megújítását kíséri meg, új szerepet is szán a költészetnek, pontosabban arra törekszik, hogy a költészet megőrizze régi szerepét, amelyet az emberi gondolkodás, érzés és cselekvés alakításában töltött be a primitív ráolvasásoktól a tömegeket mozgósító romantikus harci dalokig. Ez a szerep, ahogy sokan, legnagyobb gondolati hatással Walter Benjamin megállapította, a modern költészettel, Baudelaire felépésével alakult át vagy szűnt meg. A modern költő többnyire magányos jelenség, szűk körben hallatja szavát, a kultúra vagy az erkölcs nagy értékeit nem ő közvetíti a tömegek számára, legfeljebb magányosan őrzi és gondozza ezeket az értékeket. A modern költészetben testet öltő humánus eszmék és eszmények kisugárzása ezért nagyon is szűk körű; zárt esztétikai értékek ezek, jelentőségüket többnyire csak a beavatottak, az írástudók ismerik.

A modern költő vagy gögösen és gyötrődve vállalja magányát, csökkenő szerepét, vagy elszánt kísérleteket tesz arra, hogy kitörjön elszigeteltségéből. Tulajdonképpen az avantgárd is ilyen kitörési kísérlet volt: a hagyományos esztétikai elvek és szépség-eszmények feladása révén próbált új, közösségi művészetet teremteni. Szilágyi Domokos avantgardizmusában és szövegkísérleteiben: így a Búcsú a trópusoktól című kötet verseiben is a kitörés vágya, egy új költői magatartás és poétika megteremtésének igénye dolgozott. Valóban új költői magatartás, amely a hagyományos esztétikummal radikálisan szakítva kereste a költészet mai hivatását. Szilágyi Domokos nem szép és formás verseket akart írni, inkább arra törekedett, hogy minél pontosabban fogalmazza meg tapasztalatait és felismeréseit, és minél pontosabban írja le magának a költészetnek a megváltozott szerepét, az átalakuló lehetőségeit. A szerkezetnek adott elsőrendű szerepet, grammatikai és lexikai alakzatokkal dolgozott, az egymástól függetlenül született szövegeket általában nagyobb kompozícióba rendezte, hogy mintegy végsőkig feszített rendbe foglalja az ösztönös érzések, tapasztalatok és felismerések egymást átszövő halmazait. Nem szóképekkel, metaforákkal és jelzőkkel akart hatást elérni, hanem szerkezeteivel, amelyekben az „idegen” szövegnek, a másoktól származó idézeteknek éppen

olyan helye és fontossága lehet, mint a saját inven-
ciónak.

Ezért vett kihívó módon búcsút a trópusoktól: a
szóképektől, a lírai vers hagyományos eszközeitől és
díszeitől. Szójátékok, nyelvi, grammatikai, ritmikai
innovációk nyomán építette fel a költeményt.

A szerkesztett vers alkotóelemei különös feszül-
tségbe kerültek, a felhasznált szövegeket ironikus
idézőjelek vették körül. A saját és az idegen szöveg
parafrázálta egymást, és ennek a parafrázisnak
gyakran ironikus értelme volt. Szilágyi Domokos ar-
ra tett kísérletet, hogy másfajta, talán erőteljesebb ki-
hívást, vonzást és evokációt jelentő költészetet állít-
son a régi helyére, s ezért mindegyre ironiával idege-
nítette el a költészet hagyományos eljárásait, techni-
káit és fogásait. Az ironia, korunkban legalábbis,
gyakran jelenti a moralista öltözetét: védőruhát azok
ellen az erős sokkhatások ellen, amelyek az érzékeny
költői tudatot és lelkiismeretet érik s veszélyeztetik.

A moralista a költészet áthangolását ígérte: a lírát
akarta közelebb vinni a köznapi léthez, a költő régi
szerepét készült visszavívni. Az ironiával védett mor-
rál azonban, úgy tetszik, védtelennek bizonyult a lé-
lek eredendő szorongásával szemben, amelyet
mindinkább felerősítettek a kisebbségi létben szer-
zett súlyos tapasztalatok. Az ironikus moralista
nagy vállalkozásokba fogott, a szkeptikus bölcselő
azonban mind többet s mind keservesebben vívódott
a pusztulás kísérteteivel. Közben arra is rá kellett
döbennie, hogy a szabadabb és emberségesebb
jövőbe kapaszkodó reményét is miként tette semmi-
vé a történelem: a zsarnokság hétköznapi működése,

amely minden szép eszményt sárba tiport. Szilágyi
Domokos utolsó kötete, amely életében megjelent, a
Felezőidő, majd a halála után közreadott Tengerpar-
ti lakodalom, illetve a kései versek és töredékek már
csak ezekkel a kísértetekkel küzdöttek, őket idézték,
velük egyezkedtek. „Hagyj magamba belémhalni” –
szólt a Belémhalni. „Bezárattam, be, örökre, / földi
halálos körökbe, / elmúlás, fogadj örökbe” – zakatol-
tak a Pogány zsoltárok sorai. Utolsó verskézírata, a
Megvert az Isten kezdetű töredék hasonlóképpen a
zsoltárok ősi ritmusában tesz vallomást egy emberi
élet végső reménytelenségéről: „Megvert az Isten /
élettel. / Meg a szerelem: / élnem kell. / Meg a halál
is. / félnem kell. / Megvert az Isten / élettel.”

Ahogy azután megsokasodtak a búcsúversek,
a rekviemek, a siratók, úgy vált mind zengőbbé és
dallamosabbá a nyelv és a forma. Szilágyi Domokos,
aki korábban a költészet hagyományos díszitől bú-
csúzott, most a világtól és az élettől búcsúzva olyan
zengéssel keltette új életre ezeket a díszeket: a trópu-
sokat és a muzsikát, mint korábban talán soha. A ré-
gi magyar költészet vagy a nyugatos líra elégikusan
fájdalmas hangzását szolgáltatta meg tiszta és telt ze-
nei hangokon, aztán, mikor már e zene sem adott bé-
két, felment Kolozsvár fölé az őszi tetőre, és maga
választotta meg az elmúlás eszközét, pillanatát. A
város tornyait nézte, mígnem a lassú méreg hatott,
és a szív megállt.

POMOGÁTS BÉLA

Reményik és Németh László

Németh László egész írói és gondolkodói pályáját
összefoglaló beszélgetésben, a Hornyik Miklós által
lejegyzett szövegben szükségszerűen szó kerül a
nemzeti értékek és a nagyvilág viszonyáról; Németh
László egyetértőleg idézi Móricz Zsigmondot: „a
nagy irodalom mindig nemzeti irodalom”. Kicsit
részletezőbben, újabkori vitákra is utalva, így fol-
ytatja: „Amire te gondolsz, tán az (s erről csakugyan
többször is beszéltem), hogy a magyar író, népe elár-
vultságát s elárultságát látva, nem szorosan irodalmi
feladatokat is vállalt: az irodalom lett a kézilámpás,
amellyel a magyarság kanyargós, szakadékokkal
szegett útját bevilágítani próbálta. Ezt ma sokan, Új-
vidéken is, hibának tekintik; ahogy egyiktek mon-
dta: magyarságuk volt a botlasztó kő íróink útjában.
Én nem hiszem, hogy így van. A magyar irodalom e
gond vállalásával (melyet különben sem lehetett
nem vállalni) többet nyert, mint amennyit veszített.”
Egy évvel később, az életmű-sorozat elindítása alkalmából a kiváló szerkesztő és kritikus-irodalomtörté-
nész, Domokos Mátyás szólaltatta meg Németh
Lászlót. „Az író – vállalkozás” címet kapott interjú-
ban az ünnepelt szerző a sorskérdésekről, az új
fenyegetettségéről így nyilatkozik: „Hogy ma mi a ve-
szély neve? Én azt mondanám: kohézió bomlás, a né-
pet összetartó kötőanyag lazulása. Ennek egyik szo-
morú tünete a közösségi magyar irodalom háttérbe
nyomása, szorulása.”

Jó néhány évtizeddel korábban a pályakezdő kri-
tikus tanulmányt írt az új erdélyi irodalomtól (eredeti
címe a Társadalomtudomány 1926-os évfolyamában,
az 5. számban: Erdély lelke a legújabb iroda-
lomban – és az elárvultság, a veszély, a katasztrófa s
az irodalmi mű közötti kapcsolat már itt is hangsú-
lyosan megjelenik. A veszély azonban Németh László
olvasatában a dilettantizmus eluralkodását is je-
lentheti, nem csupán a magyarság történelmi fenye-
getettségét. Három nevet „szelektál ki” a korabeli er-
délyi magyar lírából, akikkel érdemesnek tartja
bővebben foglalkozni: a Reményik Sándorét, Áprily
Lajosét és Tompa Lászlóét. Közös bemutatásuk –
amit aztán Tompa ki- és megemelésével zár – eléggé
kétes dicsőítést hordoz: „Az élettel fölszámolt embe-
rek, akikből az »elvégeztetett« epilógusaként ered a
vers. Nem játsszák elénk az élet hagyományos felvo-
násait, állnak, mint az örökkévaló dolgok s a szó,
amit mondanak, ugyanaz. Unalmasak, mint három
méröldkő, amely mégis egy nép szíve felé jelöl izga-
tó utat.” És ez a hangütés folytatódik a Reményik lí-
ráját értékelő bekezdésben. Kétegy és elismerés kö-
zött ingadoznak Németh László mondatai. Például
így: „Régi lefojtott, ki tudja, milyen gátlások vissza-
nyomta hévvel veti magát a kínálkozó daltárgyra:
Erdély tragédiája.” Vagy: „A Petőfire emlékeztető,
de sokkal egyszínűbb jambus, amely mintha csak
gondolatok világos s mégis művészi kiverselésére

Szabó Attila: Régi ház a Csepei-kúrián

szerénykedett volna ily egyszerűvé, új tárgyakra fordul, nem befelé, az élet velőtrázó igazságai felé, csak közelre, a percre verset kínáló környezetre. Versek szakadatlan zuhatagában állunk. Nem az életet tékozló versek, inkább az élet helyett valók.” És miután megnevezi a konzervatív világszemléletet s a beteg pesszimizmust, így összegez: „Ember mindenek ellen s talán nem is ember, csak pánccélal. S ez a pánccélal ott Kolozsvárott mégis csak jelent valamit. Még akkor is, ha csak gondolatból készült.”

Egy évvel később, a Protestáns Szemlében, szinte ugyanígy folytatja, valamivel azért több elismeréssel a vállalt szerep és a költői teljesítmény iránt. A történelmi idő szólítására mozdulók közt Reményik Sándort „a jóakarátú, nemes beugrók” kategóriájába sorolja, sőt hozzáteszi: „Reményik Sándor beugrásának erős dilettáns íze van.” Ezt a korai politikai verseire érti, „a szenvedélyes, országszerte visszhangot verő”, sokat szavalt művekre. „De Reményik több volt, mint program-lírikus – olvashatjuk a mégis felmentő kritikusi véleményt. – Az érdemen felül hullott babér záporában megemlékezett önmagáról s redukálva a közélet költőjének hangos szerepét, önmagát kezdte magyarázni. Megcsinálta a maga Reményik-szobrát s ebben a kevesebb tapsra, de több elismerésre jogosító vállalkozásban igazi poéta lett; egymást követő öt kötete igazi líra, melyből egy tartózkodón s mégis őszintén meggyónt lélek sír felém.” Kritikájának első, igaz és igaztalanul bántó megjegyzéseket egyaránt tartalmazó fejezetét Németh László pozitívan zárja, bár sanda megfogalmazások itt is feltűnnek. („Reményik Sándornak élnie kell, mert Erdély nyugszik a melle boltján.”)

A második fejezetben Reményik költészetének gondolati jellegét elemzi – nem kevesebb malíciával és némi elismeréssel. „Más költő ujjong, csodálkozik vagy átkozódik, Reményik gondolkodik.” A gondolatait öltözteti versbe, verssé. „Az agy hirtelen fölpattan forgásocskái fölé épít ő kicsiny kápolnákat. Sok-sok kápolna és kevés változatú stílus. A költőnek új források felé kell sietnie s a fő, hogy minden forrás fölötte kápolna legyen.” A Reményik-versek kilenczödére érvényesnek véli ezt a meghatározást: „megdagadt epigrammák”. Megismétli, amit az erdélyi irodalomról írt tanulmányában már olvashattunk: az összevetést Petőfi lírájának egyik tulajdon-

ságával. Vagyis: „...a Reményik-vers erényei Petőfire utalnak. Világosak, épkezlábak, spontán és soha el nem vétett a szerkezetük. A gondolat lépésről lépésre fejlődik verssé.” A nyelv és az olvasó iránti tisztelet is az érdemek közé soroltatik. De ebben a visszafogottságban látja Németh a Reményik-vers hibáját is. („Sorai kitaposott kifejezések papucsában csoszognak.”)

Az esztétikai szempontokat élesbe fogalmazó fejezet utolsó passzusa gyógyír akar lenni; a Vadvizek zúgása kötetben sok „szerencsés” verset talál a kritikus. „Különösen a természetben elborongó verseiben, sötét sziklákba verődő férfias sóhajaiban van valami mélyen emberi és megindító. Mintha a Reményik-sors lassan mégiscsak átitatná a Reményik-lírárt.”

Németh László Reményik-kritikájának harmadik része tulajdonképpen újragondolása, újírása az egy évvel korábbi átfogó tanulmánynak – Reményiket állítva középpontba. Innen már hiányoznak az oldalszúrások, a fájdalmat okozó elméncségek. A viszonyítás megváltozik, és ebben a – történelmi mondható – összemérésben megnő Reményik Sándor alakja, szerepe, sőt költészete. Annak ellenére, hogy az első mondat így hangzik: „Van nagyobb költője Erdélynek, mint ő s mégis ő az erdélyi költő.” (Áprilyt említi itt mint „befejezett művészt”, Tompa László neve ezúttal nem jelenik meg.) Az amatőrök, dilettánsok fölé emeli Reményiket mint jelképet és mint fejlődő költőt: „...amikor végre ország-világ előtt megbizonyosodott, hogy Erdély valóban szól s Kolozsvár tengely, mely körül a magyar irodalmi életből kiszakadt új s eleven irodalmi élet kering, Erdély is tisztázhatja magát önmaga előtt. Mint Reményik lírájában, Erdély költészetében is megindul a kritika, tisztulás, magyarázkodás kora.” Ezt a társadalmi mondott folyamatot a kritikus szembeesíti a magyarországi irodalmi helyzettel – és Erdélynek ítéli a pálmát; tiszteletet ébreszt Németh Lászlóban az erdélyi irodalmi élet „nemesen liberális szelleme, mely minden tehetségesnek ítélt írónak helyt ad”. Példának állítja ezt az emelkedett szellemet, „mely a magyarság dolgait nem a mi béka-egér harcainak vakondtávtalából nézi, de a történelem póruljártjainak az igazlításával”. A kritika végső következtetése – amibe természetesen nem épülhetett be Reményik Sándor költészetének, emberi-írói tartásának utolsó másfél évtizede – elfogadható, objektívnek minősíthető, mai irodalomtörténeti megállapításként is. Tehát az 1927-es verdiktum: „Nincs ennek a forrgó világnak jellemzőbb lírikusa, mint Reményik. Első versei a magyar epigon-líra s a magyar konzervativizmus sablonos villanásai, de ahogy az erdélyi új magyar világ tengelyébe kerül, költészete és szempontjai egyre nemesednek, emelkednek, konzervativizmusa erdélyi konzervativizmus már: türelem, szeretet, minden sepp erő megbecsülése hatja át s emberi emelkedése megérzik lírájában is. Ha nem is tartozik a kivételesek közé, komoly férfi-arc, aki a magyar irodalmi élet új szellemét jelenti.”

A Németh László-bibliográfia szerint nem egészen egy évtizeddel később, a Tanú-korszak vége felé van ismét találkozása – ütközése – a két írónak. A közös gond, a magyarság jelene és jövője, most sem hozza őket közelebb egymáshoz, ellenkezőleg: a Duna-Európa gondolatát ápolgató Németh László és az

Ahogy lehet erdélyi realizmusához eljutott Reményik Sándor az értelmiségi-írói magatartás két pólusát képviseli. A romániai – Bukarestből Erdély felé vezető – utazását írásba rögzítő, nagy vihart kiváltó útirajzában (Magyarok Romániában) Németh nem szól ugyan közvetlenül Reményikről, de nyilvánvalóan utal rá; Reményik Sándor pedig rögtön kifejezi egyetnemértését a Magyarok Romániában által felvázolt helyzetrajzzal. Németh Lászlónak az erdélyi irodalomról itt megrajzolt képe szigorúbb – és bizonyára igazságtalanabb –, mint az 1926-os, 1927-es volt. Íme a vonatkozó 1935-ös Németh-szöveg: „Az író mindig egy nagy sorskör közepén áll. Látja a fölfele vagy lefele örvénylő cirkulusokat, s művével segíti őket, vagy ellenük szegül. Ariosto a reneszánszot emeli, s vele emelkedik, Dante keserűsége a hanyatló középkorért csendíti meg dacos rímeit. Erdélynek vannak körei-örvényei, de nincs egy kis Dantéja sem, aki utolszor igazán kiállna mindazért, ami itt pusztulóba megy. Pedig Kolozsvárt a melankóliás költő me-rev, kék szeme, a kálvinistás, fohászzkodó agrárfjúság s a rártartí derekú marxisták mögött: ez a még mindig ép magyar múlt az, ami mint egy utolsó erdélyi múzsa, az embert a városon átkíséri.”

A provokatív (lényegében csak a múltat elismerő) beszámoló érthetően azonnal kiváltja a válaszokat – az erdélyiekét is, és Reményik Sándor most sem kerülhető meg. Saját (elsődleges) lapjában maga Reményik is megszólal, nem fogadja el a magyarországi utazók „sötét impresszionista” bírálatát, ám ennél a Páosztortűz-beli reagálásánál fontosabb, ugyanezen a hasábokon, a László Dezsőé. Természetesen korántsem csak az irodalomról van szó – a tét az erdélyi magyar társadalom, az érte tevők vagy nem (jól) cselekvők megítélése. László Dezső, az Erdélyi Fiatalok szerkesztője (Idén emlékezünk születésének centenáriumára.), az őket is ért elmarasztalásra („kálvinistás, fohászzkodó agrárfjúság”) higgadtan mérlegelve válaszolt; az építésre való felszólítást örömmel fogadja el, de visszautasítja az erdélyi magyarság akár lírai útirajzba foglalt, felületes megítélését. „A romániai románok között úgy járt Németh László – szól a Páosztortűzben közölt bírálat –, mint az a huszadik századi magyar író, aki világosan felismerte a magyarság új tájékozódásának helyes irányát, viszont a magyarokról szóló részben visszasett az általa időszerűtlennek mutatott kritikai vízvonalra, az pedig azt jelenti, hogy Ady Endre és Szabó Dezső szemével és nem a Németh Lászlóéval nézte az erdélyi magyarság életét és sorát. Adytól kölcsönözte a halállátást, a hasonlatok gazdag változatát, Szabó Dezsőtől pedig a sértett önérték szubjektívizmusának minduntalanul való előömlését. Ez a két póz jól állott Adynak és Szabó Dezsőnek, a kritikai vízvonalstól hegycsúcsainak, de nem áll jól Németh Lászlónak, akinek a helyét ön-maga is a vízvonalstól túli építőmunkában állapította meg.” László Dezső szerint akkor volt értelme Németh László – elfogult – útirajzának, ha mindenki a neki szóló üzenetet olvassa ki belőle. „A román közvélemény olvassa ki azt az új magyar szellemet, amelyik Erdélyben és Magyarországon is a kölcsönös megbecsülésen át akar közeledni, régi harcok vérértől megtisztított kézzel. Magyarország nézze meg magát abban a tükörben, amit Németh László a fiatal erőktől duzzadó, feltörekvő román népről és

annak kialakuló új középosztályáról rajzolt. Az erdélyi magyaroknak Makkai, Reményik, Tamási, Kacsó erdélyi és Szabó Dezső magyarországi kritikájában már rég le kellett volna számolnia azzal az ítélettel, amit Németh László útirajzában ad. Ezen a kritikán már régen túl kellett volna mennünk.”

A döntően nemzedéki jellegű László Dezső-vá-lasz mellé oda kell állítanunk azonban a vele egyívá-sú, szintén az Erdélyi Fiatalok köréhez tartozó Jan-csó Bélaét (szövege a folyóirat 1935. téli számában je-lent meg), amely nem olyan messze tekintő ugyan, mint szerkesztőtársáé, de közvetlen hivatkozásaival az erdélyi magyar irodalomra mutat, ezzel kér perúj-rafelvételt. Noha nem utal a „morbis minoritatis”-ban szenvedő közösség Németh László által megha-tározott egyedeire, a kiemelt típusra (a dohogó, a lo-jális, a szervező), Jancsó Béla tulajdonképpen mégis ezzel a látélettel vitatkozik, amikor két új könyvre, e könyvek szerzőre hivatkozik. Az egyik Reményik Sándor, a Romon virág verskötet, a másik a fiatal unitárius pap, Balázs Ferenc, A rög alatt írója. Mind-két könyv igenis a Németh László által hiányolt élet-akarat kifejezője. Jancsó Reményiknél az Ahogy le-het tömbjét emeli ki – és ezt a verscímet választja vi-tacikkének címéül. És nem csupán a frissiben olvas-ható két könyvet tekinti ellenérvnek a Magyarok Ro-mániában elmarasztaló ítéletével szemben, hanem a két ember egész életét, tevékenységét.

Hogy aztán később miként alakult Németh László véleménye az erdélyi magyarságról, az életakarat-ról és a lehetőségek ki(nem)használásáról, az más irodalom- és eszmetörténeti fejezetbe tartozik.

KÁNTOR LAJOS

Adorján Ilona: Tornácajto

A MŰVELŐDÉS megrendelhető minden postahivatalnál. Sorszámunk a sajtókatalógusban: 4067. A KÖNYVESHÁZ sorszáma: 7055. Előfizetőknek negyedévre 18000 lej, egy szám ára 10 000 lej.

Magyarországon előfizethető a Könyvtárellátó útján (1391 Bp., Váci út 19. p.f. 204), a Magyar Napló szerkesztőségében (1062 Bp. VI. Bajza utca 18) és a Custos-Zöld Könyvesboltban (II. Margit krt. 6).

Megvásárolható, illetve előjegyezhető a MŰVELŐDÉS és a KÖNYVESHÁZ az alábbi helységekben:

KOLOZSVÁR: a szerkesztőségben (utánvétellel régi számok is); előfizethető az Apex lapterjesztőnél; Egyetemi Könyvesbolt; RODIPET; Röser Antikvárium;
SZAMOSÚJVÁR: Téka Alapítvány;
TORDA: RMDSZ, Vásárhelyi Géza Könyvtár;
ARAD: Tulipán Kft.;
BESZTERCE: RMDSZ;
MICSKE: Hodgyai Edit;
NAGYSZALONTA: Arany János Művelődési Egyesület;
BRASSÓ: Áprily Lajos Gimnázium (Pásztori Klára);
FOGARAS: unitárius parókia;
KÓHALOM: református parókia;
NÉGYFALU: Köpe Ilona;
GYULAFEHÉRVÁR: Gróf Mailáth Gusztáv Károly Gimnázium;
NAGYENYED: Bethlen Gábor Gimnázium;
CSÍKSZEREDA: Márton Áron Gimnázium;
CSÍKSZENTDOMOKOS: általános iskola;
CSÍKSZENTMÁRTON: Bajkó István;
GYERGYÓSZENTMIKLÓS: Ambrus András;
SZÉKELYUDVARHELY: Benedek Elek Tanítóképző Főiskola;
SZÉKELYKERESZTÚR: múzeum;
PISKI: református parókia;
SEPSISZENTGYÖRGY: BOJTÁR Kft; Csikós Júlia; H-Press; Mikes Kelemen Közművelődési Egyesület;
KÉZDIVÁSÁRHELY: Bod Péter Tanítóképző;
KOVÁSZNA: Kőrösi Csoma Sándor Gimnázium

és városi könyvtár;
UZON: Ambrus László;
RESICA: református parókia;
MÁRAMAROSSZIGET: Hollósy Simon Művelődési Egyesület;
NAGYBÁNYA: Könyvesház;
SZAMOSARDÓ: Vicsai János;
MAROSVÁSÁRHELY: RMDSZ; Vártemplom parókiája; Fazakas Károly lapterjesztő (Panselutelor nr. 4/3);
DICSŐSZENTMÁRTON: Sipos Domokos Művelődési Egyesület;
GERNYESZEG: általános iskola;
LUDAS: Székely Réka;
NYÁRÁDSZEREDA: Molnár Elvira;
SÁROMBERKE: IKE;
SZOVÁTA: Szabó Gizella;
SZATMÁRNÉMETI: Baraprest Kft; Papp Piroska;
NAGYSZEBEN: RMDSZ;
MEDGYES: református parókia;
ZILAH: gimnázium; Kovács Kuruc János;
KRASZNA: Hajas Matild;
SARMASÁG: Horváth József;
SZILÁGYCSEH: Tövishát Egyesület;
SZILÁGYSONMLYÓ: Báthory Alapítvány;
ZSIBÓ: Mátyus Éva;
TEMESVÁR: Boér Jenő;
LUGOS: Fülöp Lídia;
BUKAREST: Bukaresti Petőfi Művelődési Társaság.

Lapszámunk szerzői:

Pomogáts Béla, irodalomtörténész – Budapest * **Kurkó Anna**, tanár – Csíkszentdomokos * **Nyulas Ferenc**, művelődésszervező – Csíkszereda * **François Bréda**, esszéíró * **Fekete Hunor**, egy. hallgató * **Gaal György**, helytörténész * **Páll Edit Éva**, egy. hallgató * **Kántor Lajos**, író, irodalomtörténész * **Vári Csaba**, egy. hallgató – Kolozsvár * **Szonda Szabolcs**, költő, szerkesztő – Sepsiszentgyörgy * **Balázs K. Attila**, költő * **Zsidó Ferenc**, író – Székelyudvarhely * **Boér Jenő**, főszerkesztő – Temesvár * **Gáspár Attila**, zenetanár – Zilah *

10 000 lej